

**TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NIN VE KUZEY
KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN (KKTC) TÜRK
DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NDAKİ GÖZLEMCİ ÜYE
STATÜSÜNÜN ULUSLARARASI HUKUK
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

*Examination of the Organization of Turkic States and the Observer
Status of the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) in the
Organization of Turkic States in Terms of International Law*

Tuğçe İSAYEV*

ÖZ

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsız olan Türk Devletleri güçlü manevi bağlarından hareketle ve kendileri için bir çatı örgüt kurmak amacıyla zirveler düzenlemiştir. Zirvelerin sonucunda bir anlamda aşamalı bir şekilde Türk Devletleri Teşkilatı kurulmuştur. Türk Devletleri Teşkilatı üye devletlerin egemen eşitliğine dayanan, üye devletler arasında pek çok konuda iş birliğini sağlamayı hedefleyen bir uluslararası örgüttür. Türk Devletleri Teşkilatı'nın üyeleri: Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'dır. Macaristan, Türkmenistan ve KKTC devletleri ise Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsüne sahiptir. Bu çalışmanın hedefi, Türk Devletleri Teşkilatı'nı ve KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı'ndaki gözlemci üye statüsünü uluslararası hukuk açısından incelemektir. KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye olmasının sebeplerinden biri örgüte üye devletler arasında henüz KKTC'yi devlet olarak tanımayanların bulunmasıdır. KKTC'nin gözlemci üye olmasının bir başka sebebi ise KKTC'nin mevcut üye devletlerle ortak değerleri paylaşan bir Türk Devleti ve Türk dili

Makalenin Geliş Tarihi: 19.04.2024, **Makalenin Kabul Tarihi:** 11.11.2024.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, e-posta: tugceisayev@klu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8137-3981.

konuşan ülkelerden biri olması bu sebeple, örgüt dışında bırakılmak istenmemesi hatta tam aksine KKTC ile örgüt arasında yakın bir iş birliği ilişkisi kurulmak istenmesidir. Bu çalışma ile ulaşılan sonuca göre, KKTC gözlemci üye olarak Türk Devletleri Teşkilatı'nın çalışmalarına ve etkinliklerine katılma imkanına sahiptir. Bununla birlikte, KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı'nın karar alma süreçlerine katılma, bu süreçlerde oy kullanma hakkı yoktur.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası örgütler, tam üyelik, gözlemci üye statüsü, Türk Devletleri Teşkilatı, KKTC.

ABSTRACT

After the dissolution of the Union of Soviet Socialist Republics, the independent Turkic States organized several summits to establish an umbrella organization for themselves driven by their strong spiritual ties. As a result of the summits, the Organization of Turkic States was established gradually. The Organization of Turkic States is an international organization based on the sovereign equality of member states and aims to ensure cooperation between member states on many issues. The members of the Organization of Turkic States are Turkey, Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Uzbekistan. Hungary, Turkmenistan, and TRNC have observer status in the Organization of Turkic States. This study aims to examine the Organization of Turkic States and the observer status of TRNC in the Organization of Turkic States in terms of international law. One of the reasons why TRNC is an observer of the Organization of Turkic States is that there are those among the member states of the organization that have not yet recognized TRNC as a state. Another reason why TRNC is an observer is that TRNC is one of the Turkic States and Turkic-speaking countries that share common values with the existing member states, so it is not desired to exclude it from the organization and on the contrary, it is desired to establish a close cooperation relationship between TRNC and the organization. According to the results of this study, TRNC has the opportunity to participate in the works and activities of the Organization of Turkic States as an observer. However, TRNC does not have the right to participate in the decision-making processes of the Organization of Turkic States and to vote in these processes.

Keywords: International organizations, full membership, observer status, Organization of Turkic States, TRNC.

GİRİŞ

Türk Devletleri Teşkilatı üye devletlerin güçlü manevi bağlarından hareketle kendileri için bir çatı örgüt kurmak amacıyla düzenledikleri zirveler sonucu ortaya çıkmıştır. Türk Devletleri Teşkilatı kurucu anlaşması olan Nahçıvan Anlaşması'nın 2009'da Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan tarafından imzalanması ile kurulmuştur. Türk Devletleri Teşkilatı üye devletlerin egemen eşitliği esasına dayanan, üye devletler arasında iş birliğini sağlamayı hedefleyen, kendini kuran devletlerden ayrı ve bağımsız bir uluslararası hukuk süjesi olan, kendi organları ve kurumsal yapısı bulunan, hükümetler arası, genel amaçlı ve bölgesel bir uluslararası örgüttür.

Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsüne sahip devletler Macaristan, Türkmenistan ve KKTC'dir. Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsüne sahip bir de uluslararası örgüt bulunmaktadır. Bu uluslararası örgüt Ekonomik İş Birliği Teşkilatı'dır. KKTC 2022'de Özbekistan'da gerçekleştirilen Türk Devletleri Teşkilatı Zirvesi sırasında örgüte gözlemci üye olarak kabul edilmiştir. Bu çalışmanın hedefi, bir uluslararası örgüt olarak Türk Devletleri Teşkilatı'nı ve KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı'ndaki gözlemci üye statüsünü, bu bağlamda KKTC'ye Türk Devletleri Teşkilatı'nda tam üyelik yerine gözlemci üye statüsü verilmesinin sebeplerini ve sonuçlarını uluslararası hukuk çerçevesinde ayrıntılı şekilde incelemektir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde uluslararası örgütler hukuku açısından Türk Devletleri Teşkilatı başlığı altında; Türk Devletleri Teşkilatı'nın kuruluşu ve uluslararası örgütlerin sınıflandırılması içindeki yeri, amaçları ve organları, yetkileri ve faaliyetleri hakkında açıklamalar yapılacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Türk Devletleri Teşkilatı'na üyelik ve KKTC'nin statüsü başlığı altında; Türk Devletleri Teşkilatı'na üyelik, Türk Devletleri Teşkilatı'nda tam üyelik ve gözlemci üye statüsü ile KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı'ndaki gözlemci üye statüsü ile ilgili değerlendirmelerde bulunulacaktır.

I. ULUSLARARASI ÖRGÜTLER HUKUKU AÇISINDAN TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI

A. Türk Devletleri Teşkilatı'nın Kuruluşu ve Uluslararası Örgütlerin Sınıflandırılması İçindeki Yeri

1. Türk Devletleri Teşkilatı'nın Kuruluşu

Hukuk kişiliği genel olarak belirli hukuk düzenleri içerisinde haklar ile yükümlülüklerle sahip olabilme yeteneğine işaret etmektedir. Hukuk kişiliği

tanımından hareketle, uluslararası hukuk sùjeleri de genel olarak uluslararası hukuk düzeni içerisinde haklara ve yükümlülöklere sahip olabilmektedir.¹

Uluslararası hukuk sùjeliđinin dar ve geniş şekilde tanımlanması mümkündür. Dar tanıma göre uluslararası hukuk sùjeliđi, uluslararası hukuktan ileri gelen haklar ile yükümlölöklere ve uluslararası hukuktan ileri gelen hakları uluslararası düzeyde doğrudan koruma yeteneğine sahip olabilmeyi ifade etmektedir. Bu tanıma göre devletler ve uluslararası örgütler uluslararası hukuk sùjesi olabilmektedir. Geniş tanıma göre ise uluslararası hukuk sùjeliđi, uluslararası hukukun hukuki statüsünü kısmen veya tamamen düzenlediği, uluslararası hukuk kurallarının hakkında düzenleme getirdiği bütün birimleri ifade etmektedir. Bu tanıma göre devletler ve uluslararası örgütler dışında başka birimler de uluslararası hukuk sùjesi olabilmektedir. Her iki tanıma göre de uluslararası örgütler uluslararası hukuk sùjesidir.² Uluslararası örgütlerin uluslararası hukuk sùjesi olduğu Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) Birleşmiş Milletler (BM) Hizmetinde Uğranılan Zararın Tazmini hakkındaki danışma görüşü ile de ortaya konmaktadır.³

¹ Ömer İlhan Akipek, *Devletler Hukuku İkinci Kitap Devletler Hukukunun Şahıslarından Devlet* (Ankara: Başnur Matbaası, 1964), 7; Seha L. Meray, *Devletler Hukukuna Giriş Birinci Cilt* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968), 135-136; Hamza Eroğlu, *Devletler Umumi Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 1984), 95-97; Edip F. Çelik, *Milletlerarası Hukuk Birinci Kitap* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1987), 213-215; Cenap Çakmak, *Uluslararası Hukuk: Giriş Teori ve Uygulama Bir Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı* (Bursa: Ekin Yayınevi, 2014), 113-115; Yücel Acer ve İbrahim Kaya, *Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014), 115-117; Kamuran Reçber, *Uluslararası Hukuk* (Bursa: Dora Yayıncılık, 2016), 203-205; Yusuf Aksar, *Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019), 201; Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2020), 109; Enver Bozkurt, Yasin Poyraz ve Selcen Erdal, *Devletler Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2021), 77; Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2021), 1; Nergiz Emir, *Uluslararası Hukukta Kişilik Kavramı ve Uluslararası Örgütlerin Hukuki Kişiliğinin Sonuçları* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021); Sezai Çağlayan, *Açıklamalı ve Örneklemeleli Uluslararası Hukuk Terimler Sözlüğü* (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2021), 102.

² Meray, *Devletler Hukukuna Giriş*, 135-136; Eroğlu, *Devletler Umumi Hukuku*, 95-97; Çelik, *Milletlerarası Hukuk*, 213-215; Martin Dixon, *Textbook on International Law* (New York: Oxford University Press, 2007), 111-112; Reçber, *Uluslararası Hukuk*, 203-205; Martin Dixon, Robert McCorquodale ve Sarah Williams, *Cases & Materials on International Law* (New York: Oxford University Press, 2016), 136-182; Aksar, *Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*, 201-203; Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 109; Bozkurt, Poyraz ve Erdal, *Devletler Hukuku*, 77; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 1-4.

³ UAD'nin BM Hizmetinde Uğranılan Zararın Tazmini Hakkındaki Danışma Görüşü için bkz. <https://www.icj-cij.org/case/4>, Erişim Tarihi: 10.10.2023. Danışma Görüşü hakkında ayrıntılı

Uluslararası örgütlerin uluslararası hukuk sùjeliđi devletlerin uluslararası hukuk sùjeliđinden farklı olarak tam değil fonksiyonel, kuruluş amaçları ile sınırlı bir uluslararası hukuk sùjeliđidir.⁴ Uluslararası örgütlerin uluslararası hukuk sùjesi olduğu hususu kurucu anlaşmaları ile kuşkuyla yer vermeyecek şekilde ifade edilebilmektedir. Uluslararası örgütlerin kurucu anlaşmalarında uluslararası hukuk sùjeliđine sahip olup olmadıkları ile ilgili açık bir düzenlemenin bulunmaması halinde ise uluslararası örgütlerin hedeflerine, yetkilerine ve uygulamalarına bakılarak uluslararası hukuk sùjelikleri ile ilgili değerlendirme yapılabilmektedir. Uluslararası örgütlerin uluslararası hukuk sùjeliđine sahip olduğunu ortaya koymak için uluslararası anlaşma yapma, çeşitli temsil ilişkileri kurma, uluslararası alanda sorumluluk ileri sürebilme ve sorumlu tutulabilme, dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanma gibi yetkileri kullanılabilir.⁵

bilgi için bkz. Seha L. Meray, "Birleşmiş Milletler Hizmetinde Uğranılan Cismani Zararın Tazmini Meselesi," *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakùltesi Dergisi* 9, no. 1 (1954): 85-134; Yusuf Aksar, *Temel Metinler ve Davalarla Uluslararası Hukuk* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 249-256; İbrahim Kaya, Cüneyt Yüksel ve Galip Engin Şimşek, *Uluslararası Hukuk Pratik Çalışma Kitabı* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 124-125.

⁴ Seha L. Meray, *Uluslararası Hukuk ve Örgütler* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1977), 53; Cengiz Başak, *Uluslararası Örgütler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012), 49-50; Acer ve Kaya, *Uluslararası Hukuk*, 128; Erdem Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku Birleşmiş Milletler Sistemi* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2015), 28-33; İlyas Doğan, *Devletler Hukuku* (Ankara: Astana Yayınları, 2016), 419-422; Reçber, *Uluslararası Hukuk*, 239-241; Malcolm N. Shaw, *Uluslararası Hukuk*, çev. Yücel Acer, İbrahim Kaya, M. Turgut Demirtepe ve G. Engin Şimşek (Ankara: TÜBA Yayınları, 2018), 949-953; Mesut Hakkı Çaşın, *Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları* (İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, 2019), 1142-1143; Aksar, *Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*, 202-203; Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları* 173; Bozkurt, Poyraz ve Erdal, *Devletler Hukuku*, 136; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 3; Mehmet Emin Çağıran, *Uluslararası Örgütler* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2023), 264-298.

⁵ Meray, *Devletler Hukukuna Giriş*, 135-136; Meray, *Uluslararası Hukuk ve Örgütler*, 66-68; Eroğlu, *Devletler Umumi Hukuku*, 95-97; Çelik, *Milletlerarası Hukuk*, 259; James Crawford, *Brownlie's Principles of Public International Law* (Oxford: Oxford University Press, 2008), 166; Başak, *Uluslararası Örgütler*, 69-73; Acer ve Kaya, *Uluslararası Hukuk*, 128; Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 28-33; Doğan, *Devletler Hukuku*, 419-422; Reçber, *Uluslararası Hukuk*, 239-241; Shaw, *Uluslararası Hukuk*, 949-953; Jan Klabbbers, *International Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2020), 91-94; Çaşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1142-1143; Paola Gaeta, Jorge E. Viñuales ve Salvatore Zappalá, *Cassese's International Law* (New York: Oxford University Press, 2020), 140-155; Aksar, *Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*, 221-223; Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 173; Bozkurt, Poyraz ve Erdal, *Devletler Hukuku*, 138-141; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 3; Ahmet Ulutaş, *Uluslararası Örgütler Hukuku* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), 26-32; Çağıran, *Uluslararası Örgütler*, 264-298. Uluslararası örgütlerin uluslararası sorumluluğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ki-Gab Park ve Kyongwha Chung, "Responsibility of International

Türk Devletleri Teşkilatı'nın bir uluslararası örgüt olduğu kurucu anlaşmasının 1. maddesinde ifade edilmiştir. Buradaki düzenlemeye göre taraflar uluslararası kuruluş şekline sahip bir iş birliği mekanizması kurmuştur. Türk Devletleri Teşkilatı'nın bir uluslararası örgüt olduğu kurucu anlaşmasının 1. maddesinde ifade edildikten sonra örgütün uluslararası hukuk süjesi olduğu kurucu anlaşmasının 10. maddesinde belirtilmiştir. Buradaki düzenlemeye göre örgütün ana organlarından biri olan Sekretarya; üye devletlerin hepsinin onayı ile anlaşma imzalama, mülk satın alma ve satma, davacı ya da davalı şeklinde mahkemelere çıkma, banka hesabı açma ile nakit varlıklar konusunda sözleşme yapma amaçlarını ve görevlerini yerine getirme bakımından uluslararası hükmi yetkiye başka bir ifade ile, uluslararası hukuk süjeliğine sahiptir.⁶

Uluslararası örgütler geniş şekilde tanımlandığında uluslararası alanda faaliyetler gerçekleştiren, ticari hedefleri olmayan, birden fazla devlet ile ilgili bununla birlikte, devlet özelliklerine sahip olmayan her çeşit birleşmeyi

Organizations,” *Korea University Law Review*, no. 2 (2007): 67-105; Selman Öğüt, *BM Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 2011 Yılında Yayınladığı Taslak Maddeler Çerçevesinde Uluslararası Örgütlerin Sorumluluğu* (İstanbul: XII Levha Yayıncılık, 2014); Sevda Keskin, *Uluslararası Örgütlerin Askeri Faaliyetlerinden Kaynaklanan Sorumluluğu* (İstanbul: XII Levha Yayıncılık, 2021); Mehmet Dalar, “Uluslararası Örgütlerin Uluslararası Sorumluluğu ve BM Taslak Sözleşmesi,” *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 27, no. 47 (2022): 357-374; Sarah Bayani, *International Legal Responsibility of International Organizations in the ILC Draft Articles and Beyond* (Göttingen: Göttingen University Press, 2022). Uluslararası örgütlerin sorumluluğu ile ilgili olarak BM Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından hazırlanan Taslak Maddeler için bkz. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_11_2011.pdf, Erişim Tarihi: 30.06.2024. Uluslararası örgütlerin uluslararası anlaşma yapma yetkisine sahip olması çerçevesinde BM Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından hazırlanan 1986 Viyana Devletlerle Uluslararası Örgütler veya Uluslararası Örgütlerle Uluslararası Örgütler Arasındaki Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin metni için bkz. https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXIII-3&chapter=23&clang=en#1, Erişim Tarihi: 30.06.2024. Uluslararası örgütlerin dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanması konusunda BM örneği ve bu çerçevede yapılan uluslararası anlaşma metni için bkz. <https://www.un.org/en/ethics/assets/pdfs/Convention%20of%20Privileges-Immunities%20of%20the%20UN.pdf>, Erişim Tarihi: 30.06.2024.

⁶ Süleyman Sırrı Terzioğlu, “Uluslararası Hukuk Açısından Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi,” *Uluslararası Hukuk ve Politika* 9, no. 36 (2013): 52-54; Hakkı Hakan Erkiner ve İlayda Eray, “Uluslararası Hukuk Bakımından Bir Uluslararası Örgüt Olarak Türk Devletleri Teşkilatı,” *Güvenlik Stratejileri Dergisi TDT Özel Sayısı* (2022): 226-227. Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurucu anlaşması olan Nahçıvan Anlaşması için bkz. https://www.turkicstates.org/assets/pdf/temel_belgeler/Nahcivan_Anlasmasi_Turkce_20140417_193951.pdf, Erişim Tarihi: 19.01.2024.

içermektedir. Uluslararası örgütler ile ilgili olarak yapılan geniş tanım hükümetler arası ve hükümet dışı uluslararası örgütleri kapsamaktadır.⁷ Ancak, bu çalışma bakımından uluslararası hukuk süjesi olan hükümetler arası uluslararası örgütler önem arz etmektedir ve uluslararası örgütler terimi ile hükümetler arası uluslararası örgütler ifade edilmektedir.

Hükümetler arası uluslararası örgütlerin tanımı ilk olarak 1975 tarihli Evrensel Nitelikli Uluslararası Örgütlerle İlişkilerinde Devletlerin Temsiline Dair Viyana Sözleşmesi'nin 1. maddesinde yapılmıştır.⁸ Bu tanım yapılırken (Gerald Fitzmaurice'nin Uluslararası Hukuk Komisyonu'na önerdiği tanımdan hareket edilmiştir. Sözleşme ile yapılan tanıma göre hükümetler arası uluslararası örgütler devletlerin uluslararası anlaşmalar ile kurdukları, kendilerini kuran ve kendilerine üye olan devletlerden ayrı ve bağımsız uluslararası hukuk süjeleri olan, düzenlemeleri ve organları bulunan varlıklardır. Yapılan farklı tanımlardan hareketle hükümetler arası uluslararası örgütlerin genel olarak beş temel özelliğın bir araya gelmesi ile ortaya çıktığı ifade edilebilir. Bu özellikler arasında; uluslararası anlaşmayla kurulma, kurumsal bir yapı ve sürekliliğe sahip olma, hukuki bir şahsiyete sahip olma, işlevsel olma ve devletlerin ortak hedeflerinin gerçekleştirilmesi için iş birliğini sağlama yer almaktadır. Hükümetler arası uluslararası örgütlerde üye devletler egemenliklerini korumakta bununla birlikte, ortak kurallara uyma zorunluluğunu kabul etmektedir. Hükümetler arası uluslararası örgütler devletlerden farklı olarak ülke, insan ve egemenlik öğelerine sahip değildir.⁹ Bu çerçevede, hükümetler arası uluslararası örgütler devletler

⁷ Başak, *Uluslararası Örgütler*, 47-48; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 112. Hükümet dışı uluslararası örgütler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Lyman Cromwell White, *International Non-Governmental Organizations* (New Brunswick: Rutgers University Press, 1951); Kemal Başlar, *Uluslararası Hukukta Hükümet Dışı Kuruluşlar* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2005).

⁸ 1975 tarihli Evrensel Nitelikli Uluslararası Örgütlerle İlişkilerinde Devletlerin Temsiline Dair Viyana Sözleşmesi için bkz. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/5_1_1975.pdf, Erişim Tarihi: 27.10.2023.

⁹ Meray, *Uluslararası Hukuk ve Örgütler*, 264-265; Eroğlu, *Devletler Umumi Hukuku*, 135; Ian Brownlie, *Principles of Public International Law* (New York: Oxford University Press, 2002), 678-681; William R. Slomanson, *Fundamental Perspectives on International Law* (Boston: Wadsworth, 2011), 124-126; Başak, *Uluslararası Örgütler*, 47-51; Çakmak, *Uluslararası Hukuk*, 113-115; Acer ve Kaya, *Uluslararası Hukuk*, 128-129; Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 27-28; Doğan, *Devletler Hukuku*, 419-422; Reçber, *Uluslararası Hukuk*, 240; Alexandra R. Harrington, *International Organizations and the Law* (London: Routledge, 2018), 1-9; Shaw, *Uluslararası Hukuk*, 948; Caşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1137; Aksar, *Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*, 220; Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 168; Davut Ateş, *Uluslararası Örgütler Devletlerin Örgütlenme Mantığı* (Bursa: Dora Yayıncılık, 2021),

arasında iş birliğini sağlamaya ve devletlerin ortak sorunlarına ortak çözümler üretmeye yönelik mekanizmalar olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁰

Uluslararası örgütlerin hepsinin farklı amaçlar için kurulması sebebiyle kuruluş aşamaları birbirinden farklılık arz edebilmektedir. Bu çerçevede, kuruluşu aşamalı olarak gerçekleşen uluslararası örgütler ile karşılaşılabilmektedir. Uluslararası örgütlerin kuruluşu için devletler kurucu anlaşma, ortak bildiri ya da paralel tek taraflı hukuki işlemler yapma yollarından herhangi birini tercih edebilmektedir. Bununla birlikte, uluslararası örgütlerin kuruluşunda devletlerin en çok tercih ettikleri yol kurucu anlaşmalar yapma yoludur. Kurucu anlaşmalar uluslararası örgütlerin uluslararası hukuk süjeliği, amaçları, ilkeleri, organları, üyelik şartları, yetkileri, hak ve yükümlülükleri gibi konularda her türlü bilgi ayrıntılı şekilde yer verebilmektedir.¹¹

19-22; Bozkurt, Poyraz ve Erdal, *Devletler Hukuku*, 137; Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 113-114; Ian Hurd, *International Organizations Politics, Law, Practice* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 33-34; Jan Klabbbers, *An Introduction to International Organizations Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2022), 6-13; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*; 5-14. Uluslararası örgütlerin kuruluş sebepleri ve tarihsel gelişim süreci hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Gönübol, *Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1975), 5-70; Mehmet Gönübol, *Uluslararası Politika: İlkeler, Kurumlar, Kavramlar* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1979), 471-479; Clive Archer, *International Organizations* (London New York: Routledge, 2001), 1-34; David Armstrong, Lorna Lloyd ve John Redmond, *International Organisation in World Politics* (London: Red Globe Press, 2004); Sonu Trivedi, *A Handbook of International Organizations* (New Delhi: Atlantic Publishers, 2005), 10-12; Mehmet Hasgüler ve Mehmet B. Uludağ, *Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler: Tarihçe, Organlar, Belgeler, Politikalar* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2018), 13-64; Susan Park, *International Organisations and Global Problems Theories and Explanations* (Cambridge: Cambridge University Press, 2018), 2-4; (Margaret P. Karns, Tana Johnson ve Karen A. Mingst, *International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance* (Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2024).

¹⁰ Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 39-48. Bir başka görüş çerçevesinde ise hükümetler arası uluslararası örgütler eleştirel bir bakış açısı ile ele alınmakta ve hükümetler arası uluslararası örgütlerin araç, ara yüz olarak kullanıldığı ileri sürülmektedir. Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 34-38.

¹¹ Seha L. Meray, *Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1975), 167-168; Meray, *Uluslararası Hukuk ve Örgütler*, 264-265; Eroğlu, *Devletler Umumi Hukuku*, 139; Şeref Ünal, *Devletler Hukukuna Giriş* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2003) 95; Başak, *Uluslararası Örgütler*, 67-69; Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 28; Reçber, *Uluslararası Hukuk*, 243; Shaw, *Uluslararası Hukuk*, 953-955; Çaşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1141-1142; Aksar, *Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*, 220-223; Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 171-172; Bozkurt, Poyraz ve Erdal, *Devletler Hukuku*, 137; Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 114; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 135-197.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın kuruluşunu 1992 yılına kadar geriye götürmek ve oradan başlayarak incelemek mümkündür. 1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsız olan Türk Devletleri 1992 yılından itibaren kendileri için bir çatı örgüt kurma çabası göstermişlerdir. Bu çabalar Türk Devletleri'nin güçlü manevi bağlarından hareketle ortaya çıkmıştır. Türk Devletleri Teşkilatı bu çabaların sonucu olarak ve bir anlamda aşamalı bir şekilde kurulmuştur.¹² Türk Devletleri Teşkilatı kurucu anlaşma ile kurulmuş bir uluslararası örgüttür. Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurucu anlaşması olan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşması 3 Ekim 2009'da Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan tarafından imzalanmıştır. Bu anlaşma 23 maddeden oluşan, örgütün amaç ve görevleri, organları, iş birliği türleri, uluslararası hukuk sùjeliđi, bütçesi ve benzeri konularda açıklamalar getiren bir kurucu anlaşmadır.¹³ Anlaşmanın başlığından anlaşıldığı üzere örgütün ismi ilk aşamada Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi olmuştur. Örgütün ismi daha sonra 12 Kasım 2021'de düzenlenen 8. Zirve'de devlet başkanlarının kabul ettiği İstanbul Bildirisi ile Türk Devletleri Teşkilatı olarak değiştirilmiştir.¹⁴ Örgütün ismi ile ilgili değişiklik yeni

¹² <https://www.turkicstates.org/tr/zirveler>, Erişim Tarihi: 27.01.2024; Terzioğlu, "Uluslararası," 46-51; Aidarbek Amirbek, Almasbek Anuarbekuly ve Kanat Makhanov, "Türk Dili Konuşan Ülkeler Entegrasyonu: Tarihsel Geçmişı ve Kurumsallaşması," *Ankasam Bölgesel Araştırmalar Dergisi* 1, no. 3 (2017): 164-204; Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 218; Mevlüt Akçapa, "Türk Devletleri Teşkilatı'nın Tarihsel Gelişimi: Teşkilatın Dünü, Bugünü ve Yarını," *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi* 11, no. 34 (2023): 473-491; Çisem Gençoğlu, "Sovyet Sonrası Türk Devletlerinin İşbirliği Arayışları," *Analiz*, no. 25 (2024): 1-9.

¹³ <https://www.turkicstates.org/tr/organizasyon-tarihcesi>, Erişim Tarihi: 27.01.2024; Terzioğlu, "Uluslararası," 49; Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 226.

¹⁴ 12 Kasım 2021'de düzenlenen 8. Zirve'de devlet başkanlarının kabul ettiği İstanbul Bildirisi için bkz. https://www.turkicstates.org/assets/pdf/temel_belgeler/8-zirve-bildirisi-15-tr.pdf, Erişim Tarihi: 20.01.2024. Uluslararası örgütler kurulduktan sonra çeşitli kararlar almaktadır. Uluslararası örgütlerin aldığı çeşitli kararların hukuki dayanağını kurucu anlaşmaları ya da bu içerikteki diğer belgeleri teşkil etmektedir. Bu çerçevede, uluslararası örgütlerin kararları tek taraflı hukuki işlemler olarak değerlendirilebilmektedir. Bu konuda uluslararası örgütlerin kararlarının hukuk kaynağı oluşturduğuna dair farklı görüşlerin de ileri sürüldüğü ifade edilmelidir. Uluslararası örgütlerin kararları çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmalardan biri bağlamında uluslararası örgütlerin kararları bağlayıcı kararlar ve tavsiye kararları şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Bağlayıcı kararlar ise uluslararası örgütün içinde ve dışında bağlayıcı kararlar şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutulabilmektedir. Uluslararası örgütlerin içinde bağlayıcı hukuki etki doğuran kararlar bireysel içerikli ya da genel içerikli kararlar olabilmektedir. Genel içerikli kararlar uluslararası örgüte ilişkin her türlü kurumsal konu ile ilgili olarak alınabilmektedir. Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri 1. Kitap* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2021), 271-276. Türk Devletleri Teşkilatı'nın tarihsel gelişim süreci bakımından önem arz eden İstanbul Bildirisi'nin uluslararası örgütlerin kararları

bir uluslararası örgüt kurulduğu anlamına gelmemektedir. Yeni bir uluslararası örgüt kurulması için yeni bir kurucu anlaşma yapılması gerekirken burada sadece isim değişikliği ile yetinilmesi söz konusudur. Örgütün ismi önceki hali ile Türk Dili konuşan başka devletler içerisinde yer alan özerk cumhuriyetler gibi yapıların üye olarak kabul edilmesine imkan verir niteliktedir. Çünkü, isimde devletler yerine ülkeler kelimesi tercih edilmiştir.¹⁵ Örgütün ismi mevcut hali ile ise sadece Türk Devletleri'nin üyeliğine imkan verir niteliktedir. Bu anlamda isim değişikliği önem arz etmektedir.

Türk Devletleri Teşkilatı kurucu anlaşması ile Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan tarafından kurulmuş, kendini kuran devletlerden ayrı ve bağımsız bir uluslararası hukuk süjesi olan, Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Kıdemli Memurlar Komitesi, Aksallar Konseyi ve Sekretarya gibi kendi organları ve sürekliliği bulunan, kendi düzenlemelerini yapabilen, işlevsel ve üye devletler arasında çeşitli konular bakımından iş birliğini sağlamayı hedefleyen bir hükümetler arası uluslararası örgüttür.¹⁶

2. Türk Devletleri Teşkilatı'nın Uluslararası Örgütlerin Sınıflandırılması İçindeki Yeri

Uluslararası örgütleri çeşitli şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Bu çerçevede yapılabilecek ayrımlardan biri evrensel ve bölgesel uluslararası örgütler ayrımıdır. Evrensel uluslararası örgütler coğrafi açıdan bir sınır söz konusu olmaksızın bütün devletlerin üye olabileceği uluslararası örgütlerdir. BM coğrafi açıdan bir sınır söz konusu olmaksızın bütün devletlerin üye olabileceği evrensel uluslararası örgütlerin örneklerinden birini teşkil etmektedir.¹⁷ Bölgesel uluslararası örgütler ise sadece belirli coğrafi bölgelerden devletlerin katılımına açık olan uluslararası örgütlerdir. Uluslararası örgütler arasında yapılabilecek bir başka ayırım genel amaçlı ve teknik uluslararası örgütler ayrımıdır. Genel amaçlı uluslararası örgütlerin amaçları çok geniş kapsamlıdır. Bununla birlikte, teknik uluslararası örgütler belirli konular ile ilgili çalışan uzmanlaşmış uluslararası örgütlerdir. Bu ayırım bakımından BM genel amaçlı uluslararası örgütlerin

ile ilgili olarak yapılan açıklamalar doğrultusunda uluslararası örgütün içinde hukuki etki doğuran, genel içerikli bağlayıcı bir karar olarak değerlendirilmesi mümkündür.

¹⁵ Terzioğlu, "Uluslararası," 55-57.

¹⁶ <https://www.turkicstates.org/tr/organizasyon-semasi>, Erişim Tarihi: 27.01.2024; Terzioğlu, "Uluslararası," 52-53; Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 226-227.

¹⁷ BM'nin evrensel bir uluslararası örgüt olduğunu ortaya koyan üye devletler listesi için bkz. <https://www.un.org/en/about-us/member-states>, Erişim Tarihi: 06.06.2024.

örneklerinden birini teşkil etmektedir.¹⁸ Uluslararası örgütler ile ilgili olarak yapılabilecek bir başka ayırım ise iş birliği sağlamayı hedefleyen ve ulus üstü uluslararası örgütler ayırımıdır. İş birliği sağlamayı hedefleyen uluslararası örgütler geleneksel uluslararası örgütlerdir ve üyeleri arasında eş güdüm sağlamakla yetinmektedir. BM üye devletler arasında iş birliğini sağlamayı hedefleyen, geleneksel uluslararası örgütlerin örneklerinden birini teşkil etmektedir.¹⁹ Ulus üstü uluslararası örgütlerde ise amaç üye devletlerin bütünleşmesini sağlamaktır. Ayrıca, bu tarz uluslararası örgütlerde üye devletlerin uluslararası örgüte yetki devri söz konusu olabilmektedir.²⁰

Türk Devletleri Teşkilatı bir bölgesel uluslararası örgüttür. Örgüte üye olabilmek için Türk Devletleri Teşkilatı Usul Kuralları'nın²¹ 1. maddesine göre Türk Devletleri'nden biri olmak gerekmektedir. Türk Devletleri'nin aynı bölgede bulunması, örgüte coğrafi açıdan bir sınır söz konusu olmaksızın bütün devletlerin üye olamayacağı anlamına gelmektedir. Ayrıca, kurucu anlaşmasının 2. maddesinde örgütün bölgesel barışın sağlanmasını hedeflediği ifade edilmiştir. Bu düzenleme de örgütün bir bölgesel uluslararası örgüt olduğuna işaret etmektedir. Aynı düzenlemede örgütün amaçları arasında dünya genelinde barışın sağlanması da sayılmaktadır. Ancak, faaliyetleri incelendiğinde örgütün aynı

¹⁸ BM'nin genel amaçlı bir uluslararası örgüt olduğunu ortaya koyan amaçları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.un.org/en/our-work>, Erişim Tarihi: 06.06.2024.

¹⁹ BM'nin üye devletlerin egemen eşitliği ilkesine dayanan, üye devletler arasında iş birliğini sağlamayı hedefleyen geleneksel bir uluslararası örgüt olduğunu ortaya koyan ilkeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-1>, Erişim Tarihi: 06.06.2024.

²⁰ Meray, *Uluslararası Hukuk ve Örgütler*, 265; Eroğlu, *Devletler Umumi Hukuku*, 137-138; Ünal, *Devletler Hukukuna Giriş*, 95; Nigel D. White, *The Law of International Organizations* (Manchester: Manchester University Press, 2005), 2; Başak, *Uluslararası Örgütler*, 51-62; Çakmak, *Uluslararası Hukuk*, 118-122; Michael Davies ve Richard Woodward, *International Organizations A Companion* (Cheltenham: Edward Elgar, 2014), 13-18; Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 39-48; Reçber, *Uluslararası Hukuk*, 241-244; Caşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1150-1152; Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 168-170; Ateş, *Uluslararası Örgütler*, 26-29; Bozkurt, Poyraz ve Erdal, *Devletler Hukuku*, 136; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 114-115; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 76-134.

²¹ Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurucu anlaşmasının 18. maddesi ile getirilen düzenlemeye göre idari konulara ilişkin düzenlemeler Dışişleri Bakanları Konseyi'nin hazırlayacağı ve Devlet Başkanları Konseyi'nin onayına sunacağı Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Yönetmeliği ile yapılacaktır. Bu düzenlemeden hareketle Dışişleri Bakanları Konseyi 20.10.2011'de Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Çalışma Esasları'nı kabul etmiştir. Bu belge 21.10.2011'de Devlet Başkanları tarafından onaylanmıştır. Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 228. Türk Devletleri Teşkilatı'nın yeni usul kuralları ise 2022 Semerkant Zirvesi'nde kabul edilmiştir.

bölgede bulunan ve ortak bir dili, tarihi, kültürel ve manevi değerleri paylaşan devletlerden oluştuğu anlaşılmaktadır.²²

Türk Devletleri Teşkilatı bir genel amaçlı uluslararası örgüttür. Örgütün amaçları kurucu anlaşmasının 2. maddesinde sayılmıştır. Buradaki düzenlemeye göre örgütün amaçları arasında üye devletler arasında karşılıklı güvenin, dostluğun ve iyi komşuluk ilişkilerinin güçlendirilmesi, bölgede barışın sağlanması, dış politika meselelerinde ortak tutum benimsenmesi, ticaret ve yatırım bakımından olumlu koşulların oluşturulması, insan haklarının güvence altına alınması, bilim, teknoloji, eğitim gibi konularda iletişimin güçlendirilmesi ve benzeri yer almaktadır. Bahsedilen hususlar örgütün bir genel amaçlı uluslararası örgüt olduğunu, sadece belirli konular ile ilgili çalışan bir teknik uluslararası örgüt olmadığını ortaya koymaktadır.²³

Türk Devletleri Teşkilatı üye devletler arasında iş birliği ve eş güdüm sağlamayı hedefleyen bir geleneksel uluslararası örgüttür. Bu husus örgütün kurucu anlaşmasının 1. maddesinde ifade edilmiştir. Buradaki düzenlemeye göre örgüt kurucu devletler tarafından bir iş birliği mekanizması olarak kurulmuştur. Bu çerçevede, örgüt üye devletlerin iş birliği ve eş güdümünü sağlamakla yetinen, en azından şu an için üye devletlerin bütünleşmesini hedeflemeyen, üye devletlerin örgüte yetki devrini gerektirmeyen bir geleneksel iş birliği örgütüdür.²⁴ Uluslararası örgütlerin esnek yapısı düşünüldüğünde örgütün uluslararası örgütlerin sınıflandırılması içindeki yerinin zamanla değişebileceği ileri sürülebilir. Örneğin, üye devletlerin taleplerinin bu yönde olması, bu konuda gerekli düzenleme ve değişikliklerin yapılması sonucu örgütün zamanla Avrupa Birliği gibi ulus üstü bir uluslararası örgüte dönüşmesi söz konusu olabilir.

²² Terzioğlu, “Uluslararası,” 57-58; Erkiner ve Eray, “Uluslararası,” 228.

²³ Terzioğlu, “Uluslararası,” 58-60; Erkiner ve Eray, “Uluslararası,” 227.

²⁴ Türk Devletleri Teşkilatı’nın iş birliği alanları arasında; siyasi, ekonomik, gümrük iş birliği başta olmak üzere 20 alan yer almaktadır. İş birliği konuları ve örgüt çerçevesinde oluşturulan iş birliğinin güçlendirilmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.turkicstates.org/tr/isbirligi-alanlari>, Erişim Tarihi: 27.01.2024; Pelin Musabay Baki, “Turkic World Vision–2040: A Step Forward for the Resilience of Turkic Cooperation,” *Perceptions Journal of International Affairs* 27, no. 1 (2022): 26-52; Orkhan Baghirov, “The Organization of Turkic States’ Economic Potential and Cooperation Prospects among its Members,” *Perceptions Journal of International Affairs* 27, no. 1 (2022): 53-73; Ömer Faruk Kocatepe, *Türk Devletleri Teşkilatı Politik ve Askeri İş Birliği* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022); Çisem Gençoğlu, “Zengezur Koridoru’nun Jeopolitik Önemi: Türk Devletleri Teşkilatı’nın Geleceği,” *Analiz*, no. 30 (2024): 1-9.

B.Türk Devletleri Teşkilatı'nın Amaçları ve Organları

1.Türk Devletleri Teşkilatı'nın Amaçları

Uluslararası örgütler belirli amaçları yerine getirmek için kurulan fonksiyonel uluslararası hukuk kişileridir. Uluslararası örgütlerin amaçları genel olarak kurucu üyeleri tarafından belirlenmekte ve kurucu anlaşmalarında belirtilmektedir. Amaçları olmayan bir varlığın uluslararası örgüt olabilmesi mümkün değildir. Uluslararası örgütlerin amaçlarının kurucu anlaşmalarında ayrıntılı şekilde ya da kısaca ifade edilmesi mümkündür. Uluslararası örgütlerin amaçlarının zamanla değişikliğe uğraması da söz konusu olabilmektedir. Uluslararası örgütlerin amaçlarını gerçekçi şekilde belirlemesi ve amaçları doğrultusunda hareket etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, uluslararası örgütler meşruluklarını yitirebilecektir.²⁵

Uluslararası örgütlerin amaçlarını gerçekleştirmeye çalışırken ilkelerine uygun hareket etmesi gerekmektedir. Uluslararası örgütlerin ilkeleri genel olarak kurucu üyeleri tarafından belirlenmekte ve kurucu anlaşmalarında belirtilmektedir. Uluslararası örgütlerin ilkelerinin kurucu anlaşmalarında ayrıntılı şekilde ya da kısaca ifade edilmesi mümkündür. Uluslararası örgütlerin ilkelerini gerçekçi şekilde belirlemesi ve ilkeleri doğrultusunda hareket etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, uluslararası örgütler meşruluklarını yitirebilecektir.²⁶

Türk Devletleri Teşkilatı'nın amaçları kurucu üyeleri tarafından belirlenmiş ve kurucu anlaşmasının 2. maddesinde belirtilmiştir. Buradaki düzenlemeye göre örgütün temel amaç ve görevleri arasında: üye devletler arasında karşılıklı olarak güven, dostluk, iyi komşuluk ilişkilerini güçlendirmek; hem bölgede hem de dünyada barışı sağlamak, güvenlik ile emniyeti güçlendirmek; ortak menfaatleri ilgilendiren dış politika konularında ortak bir tutum benimsemeye çalışmak; uluslararası terörizm, ayrılıkçılık, aşırı milliyetçilik, insan kaçakçılığı, uyuşturucu ticareti, narkotik ile psikotropik maddelerle uluslararası bağlamda mücadele konusunda eş güdümlü sağlamak; siyasi, ekonomik, ticari konularda ve çevre, eğitim, enerji, ulaştırma, kredi ile finans alanlarında ve ortak menfaatleri ilgilendiren başka alanlarda etkili ikili ve bölgesel iş birliğini özendirme; ticaret ile yatırım bakımından elverişli durumlar yaratmak, gümrük düzenlemeleri ve mal, hizmet ve sermayenin dolaşımına imkan veren düzenlemeleri kolaylaştırmak, mali sistem ile bankacılık işlemlerini basitleştirmek; üye devletlerin halklarının yaşam

²⁵ Başak, *Uluslararası Örgütler*, 63-67; Çaşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1140.

²⁶ Başak, *Uluslararası Örgütler*, 63-67; Çaşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1140.

şartlarını süratle iyileştirmek, geliştirmek maksadıyla eşitliğe ve ortaklığa dayanan müşterek faaliyetlerle bölgede dengeli ve kapsamlı ekonomik büyüme ile kültürel ve sosyal gelişimi sağlamak; uluslararası hukukça genel olarak tanınan ilkeler ve normlara uygun şekilde iyi yönetim, hukukun üstünlüğü, temel haklar ve özgürlükler ile insan haklarının korunması konularını ele almak; teknoloji, bilim, sağlık, eğitim, kültür, turizm ve spor konularında etkileşimi artırmak; Türk halklarının zengin kültürel ve tarihsel mirasının değerlendirilmesi ve tanıtılıp yayılması bakımından üye devletlerin basın ile iletişim araçları arasında bulunan etkileşimi özendirmek; karşılıklı olarak hukuki yardımlaşma ve hukukun çeşitli alanlarında iş birliğini geliştirme amacıyla hukuki bilgi alışverişini ele almak bulunmaktadır. Bahsedilen hususlar örgütün amaçlarının kurucu anlaşmasında ayrıntılı şekilde ifade edildiğini ortaya koymaktadır.²⁷ Örgütün amaçlarının çok geniş bir şekilde belirlenmesi sayılan bütün amaçların gerçekleştirilmesi için çaba harcanmasını sağlayacak olması bakımından olumludur. Ancak, amaçların bu kadar geniş bir şekilde belirlenmesi çeşitli amaçların gerçekleştirilmesinde başarısız olunması gibi durumlarda olumsuzlukları beraberinde getirebilecektir.

2. Türk Devletleri Teşkilatı'nın Organları

Uluslararası örgütler kendilerini kuran devletlerden ayrı ve bağımsız uluslararası hukuk sükajeleridir ve iradeye sahiptir. Uluslararası örgütler kendi iradelerini organları vasıtasıyla ortaya koymaktadır. Bu sebeple, bütün uluslararası örgütlerin organlara sahip olması gerekmektedir. Uluslararası hukuk uluslararası örgütlerin organlarının sayısı ve şekli bakımından sınırlandırıcı bir düzenleme getirmemektedir. Bu konuda esas olan uluslararası örgütlerin ihtiyaçları doğrultusunda organlara sahip olmasıdır.²⁸

²⁷ Terzioğlu, "Uluslararası," 58-60; Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 227; Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, *21. Yüzyılın Parlayan Yıldızı Türk Devletleri Teşkilatı* (Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2023). Türk Devletleri Teşkilatı'nın geleceğe yönelik hedefleri Türk Dünyası 2040 Vizyonu isimli belgede ortaya konmuştur. <https://turkicstates.org/assets/pdf/haberler/turk-dunyasi-2040-vizyonu-2396-98.pdf>, Erişim Tarihi: 05.03.2024; Metin Kıratlı, *Türk Devletleri Teşkilatı Türk Dünyası 2040 Vizyonu* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022).

²⁸ Meray, *Uluslararası Hukuk ve Örgütler*, 265; Eroğlu, *Devletler Umumi Hukuku*, 140; Başak, *Uluslararası Örgütler*, 131-159; Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 53-59; Caşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1146-1148; Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 174-179; Bozkurt, Poyraz ve Erdal, *Devletler Hukuku*, 136; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 120-124; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 339-396.

Uluslararası hukuk bu konuda sınırlandırıcı bir düzenleme getirmemesine rağmen uluslararası örgütlerde genel olarak üç çeşit organ bulunmaktadır. Bu organlardan biri üye devletlerin tamamının temsil edildiği, uluslararası örgütlerin genel siyasetini belirleyen ve genel kurul olarak adlandırılabilen organdır. Uluslararası örgütlerde genel olarak bulunan bir başka organ ise sınırlı sayıda üye devletin temsil edildiği konsey şeklinde adlandırılabilen, çeşitli kararları almak ve bazı zamanlarda da uygulamakla görevli olan organdır. Uluslararası örgütlerde genel olarak bulunan bir başka organ ise sekreterlik ya da genel sekreterlik şeklinde adlandırılabilen, uluslararası örgütü uluslararası alanda temsil eden ve bürokratik işlemlerden sorumlu olan organdır.²⁹

Uluslararası örgütlerin organları arasında ana organlar ve yardımcı organlar ayrımı yapılabilmektedir. Ana organların neler olduğu, hangi yetkilere sahip olduğu uluslararası örgütlerin kurucu anlaşmalarında belirtilmektedir. Uluslararası örgütler yeni ana organlara ihtiyaç duyduğunda ise kurucu anlaşmalarda değişiklik yapma ya da yeni uluslararası anlaşmalar yapma yoluna gidilebilmektedir. Uluslararası örgütlerin yardımcı organlarını kurma konusunda yetki genel olarak kurucu anlaşmalar ile uluslararası örgütlerin ana organlarına verilmektedir. Bu yetkinin kurucu anlaşmalar ile ana organlara açıkça verilmemesi durumunda ise uluslararası örgütlerin amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için sahip oldukları üstü kapalı yetkilerden hareketle yardımcı organları kurabilecekleri kabul edilmektedir.³⁰

Türk Devletleri Teşkilatı'nın ana organları kurucu anlaşmasının 3. maddesinde sayılmıştır. Buradaki düzenlemeye göre örgütün ana organları Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Kıdemli Memurlar Komitesi, Aksakallar Konseyi ve Sekretarya'dır. Örgütün ana organları incelendiğinde bu organların oluşturulması bakımından üye devletlerin özelliklerinin dikkate

²⁹ Meray, *Uluslararası Hukuk ve Örgütler*, 265; Eroğlu, *Devletler Umumi Hukuku*, 140; Başak, *Uluslararası Örgütler*, 132-133; Gideon Boas, *Public International Law* (Cheltenham: Edward Elgar, 2012), 210; Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 53-59; Caşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1146-1148; Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 174-175; Bozkurt, Poyraz ve Erdal, *Devletler Hukuku*, 136; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 122; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 339-396.

³⁰ Başak, *Uluslararası Örgütler*, 131-159; Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 53-59; Caşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1146; Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 174; Bozkurt, Poyraz ve Erdal, *Devletler Hukuku*, 136; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 121; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 339-396.

alındığı anlaşılmaktadır. Bu açıdan örgüt sui generis özelliklere sahip bir uluslararası örgüttür.³¹

Türk Devletleri Teşkilatı'nın ana organlarından biri olan Devlet Başkanları Konseyi ile ilgili düzenleme örgütün kurucu anlaşmasının 5. maddesi ile getirilmiştir. Buradaki düzenlemeye göre Devlet Başkanları Konseyi üye devletlerin devlet başkanlarını bir araya getiren ve düzenli olarak yapılan toplantıları ifade etmektedir. Devlet Başkanları Konseyi; güncel uluslararası problemlerin çözümü konusunda üye devletler arasında bulunan etkileşimi değerlendirmek, örgütün öncelikli olan iş birliği alanlarını belirlemek, örgütün çalışmalarını değerlendirmek gibi faaliyetler gerçekleştirmektedir. Devlet Başkanları Konseyi'nin toplantıları olağan olarak yılda bir defa yapılmaktadır. Bununla birlikte, olağanüstü toplantı düzenlenmesi de mümkündür. Devlet Başkanları Konseyi toplantılarının yapılacağı yer kural olarak örgüte üye devletlerin isimlerinin İngilizce alfabetik sırası dikkate alınarak belirlenmektedir. Olağanüstü toplantıların yeri ise üye devletlerin mutabakatı ile belirlenmektedir. Bahsedilen düzenleme çerçevesinde Devlet Başkanları Konseyi ana karar organıdır. Devlet Başkanları Konseyi bütün üye devletlerin devlet başkanlarının temsil edilmesi sebebiyle uluslararası örgütlerde genel olarak bulunan organlardan biri olan genel kurul özelliği göstermektedir.³²

Dışişleri Bakanları Konseyi ile ilgili düzenleme örgütün kurucu anlaşmasının 6. maddesi ile getirilmiştir. Buradaki düzenlemeye göre Dışişleri Bakanları Konseyi'nin yetkileri arasında; örgütün gündeminde olan faaliyetler ile ilgili konuları değerlendirmek, Devlet Başkanları Konseyi'nde ele alınacak güncel olan uluslararası meseleleri belirlemek, örgütün ana organlarından biri olan Sekreteryaya'nın personele dair yapısı ile mali raporlarını onaylamak yer almaktadır. Dışişleri Bakanları Konseyi gerekli olan hallerde örgüt adına açıklamada bulunma yetkisine de sahiptir. Dışişleri Bakanları Konseyi'nin toplantıları kural olarak Devlet Başkanları Konseyi toplantılarının yapılacağı yerde ve Devlet Başkanları Konseyi toplantılarından önce yapılmaktadır. Olağanüstü Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısı düzenlenebilmesi için üye

³¹ <https://www.turkicstates.org/tr/organizasyon-semasi>, Erişim Tarihi: 27.01.2024; Terzioğlu, "Uluslararası," 60; Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 219.

³² Türk Devletleri Teşkilatı Usul Kuralları m. 6-9; Terzioğlu, "Uluslararası," 60; Cemil Doğaç İpek, "Frankofoni ile Türk Konseyi'nin Mukayesesi" (Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2017), 174-175; Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 230-231; Gizem Coşkun, "Türk Devletleri Teşkilatı'nın Sosyal İnşacı Teori Çerçevesinde Analizi" (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2023), 91.

devletlerin mutabakatı gerekmektedir, bu toplantıların yeri de üye devletlerin mutabakatı ile belirlenmektedir.³³

Kıdemli Memurlar Komitesi ile ilgili düzenleme örgütün kurucu anlaşmasının 7. maddesi ile getirilmiştir. Buradaki düzenlemeye göre Kıdemli Memurlar Komitesi'nde üye devletlerin hepsinin en az bir temsilcisi bulunmaktadır. Kıdemli Memurlar Komitesi'nin yetkileri arasında; Sekretarya'nın faaliyetleri ile ilgili koordinasyonu sağlamak, Sekretarya'nın hazırladığı taslak belgeleri Dışişleri Bakanları Konseyi'nin tasvibine sunumundan ve Devlet Başkanları Konseyi'nin onayından önce değerlendirmek ve onaylamak yer almaktadır. Kıdemli Memurlar Komitesi toplantıları kural olarak Dışişleri Bakanları Konseyi toplantılarından önce düzenlenmektedir. Kıdemli Memurlar Komitesi genel hatları itibariyle Sekretarya ile iş birliği halinde çalışmalarını sürdüren ve Sekretarya'ya yardımcı olan bir ana organdır.³⁴

Aksallar Konseyi ile ilgili düzenleme örgütün kurucu anlaşmasının 9. maddesi ile getirilmiştir. Buradaki düzenlemeye göre Aksallar Konseyi faaliyetlerini örgüt himayesinde gerçekleştiren daimi özellikte danışma kuruldur. Aksallar Konseyi'nin faaliyetleri ile ilgili ayrıntılar, mali konular da dahil olmak üzere Dışişleri Bakanları Konseyi'nin kabul ettiği ayrı bir belge olan yönetmelik ile tanımlanır. Aksallar Konseyi'nin faaliyetleri örgütün kurucu anlaşması ve bahsedilen yönetmelik ile belirlenir. Aksakallar Konseyi, örgütün diğer ana organları olan Devlet Başkanları Konseyi ile Dışişleri Bakanları Konseyi'ne örgütün faaliyet alanları konusunda fikir, teklif, uygulama önerisi, konsept, analitik ve bilgi verici evrak, eylem planı, program ile rapor iletmek ve üye devletler arasında iş birliğini geliştirmek bakımından ilgili hususları tartışmak için çalışma grupları oluşturulmasından sorumlu olan organdır. Aksakallar Konseyi ayrıca, üye devletlerin halklarının kültürel, tarihsel, dilsel yüksek manevi değerleri ile geleneklerinin korunması, geliştirilmesi gibi

³³ Türk Devletleri Teşkilatı Usul Kuralları m. 6-9; Terzioğlu, "Uluslararası," 61; Abdulkadir Çalışır, "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi: Orta Asya'da Bölgesel İşbirliği ve Entegrasyon" (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, 2019), 97; Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 231; Aybüke Aslantaş, "Küreselleşmede Bölgesel Örgüt İş Birliği Mekanizması Çerçevesinde Türk Devletleri Teşkilatı" (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2023), 95.

³⁴ Türk Devletleri Teşkilatı Usul Kuralları m. 6-9; Terzioğlu, "Uluslararası," 61; Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 232; İlahı Mammadlı, "Türk Cumhuriyetlerinin İşbirliği ve Sosyo-ekonomik Potansiyeli Bağlamında Türk Devletleri Teşkilatı" (Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2022), 146; Serdar Işıldak, "Küresel Entegrasyonda Türk İşbirliği Modeli Olarak Türk Devletleri Teşkilatı'nın Yeri" (Yüksek Lisans Tezi, Bursa Teknik Üniversitesi, 2022), 38.

konularda çalışmalar yapmaktadır. Aksallar Konseyi'nde örgüte üye devletlerin her birinin bir danışmanı bulunmaktadır. Danışmanlar üye devletlerin saygı duyulan ve tanınmış vatandaşları arasından seçilmektedir ve önemli görevlere sahiptir. Aksakallar Konseyi bilgelik makamını temsil etmektedir. Bu çerçevede, Aksakallar Konseyi'nin sembolik anlamı da bulunmaktadır.³⁵

Sekretarya ile ilgili düzenleme örgütün kurucu anlaşmasının 10. maddesi ile getirilmiştir. Buradaki düzenlemeye göre Sekretarya örgütün amaçlarını ve görevlerini gerçekleştirmesine yardımcı olmak için daimi yürütme organı olarak kurulmuştur. Sekretarya'nın görevleri arasında; Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi ve Kıdemli Memurlar Komitesi'nin toplantıları ve örgüt nezdinde gerçekleştirilecek başka toplantıları düzenlemek amacıyla gerekli olan idari, örgütsel ve teknik önlemleri almak, taslak belgeler hazırlamak, belgeleri tasnif etmek ve arşivlemek, üye devletler ve başka uluslararası örgütler ve forumların kendisine ilettiği belgeler ve bilgileri değişim bürosu olarak faaliyet göstermek, örgüt hakkında genel içerikli bilgiyi yayımlamak, Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi ve Kıdemli Memurlar Komitesi'nin vereceği diğer görevleri yerine getirmek, görevlendirilecek personeli tespit etmek ve Kıdemli Memurlar Komitesi'nin onayına sunmak, mali faaliyetler konusunda Kıdemli Memurlar Komitesi'ne rapor sunmak yer almaktadır. Genel Sekreter Dışişleri Bakanları Konseyi'nin önerisi üzerine Devlet Başkanları Konseyi tarafından seçilmektedir ve Sekretarya'yı yönetmektedir. Genel Sekreter'in vatandaşı olduğu devlet dışındaki üye devletler birer Genel Sekreter Yardımcısı atamaktadır. Genel Sekreter üye devletlerin İngilizce isimlerinin sıralamasına göre rotasyon usulü ile üç yıl için atanmaktadır. Genel Sekreter'in görev süresini uzatma hakkı bulunmamaktadır. Sekretaryanın diğer görevlilerini ise üye devletler kendi vatandaşlarının arasından ve ulusal mevzuatlarına uygun olacak şekilde atamaktadır. Genel Sekreter, Genel Sekreter Yardımcıları ve Sekretarya'nın diğer görevlileri, görevlerini yerine getirirken üye devletlerden ya da üçüncü devletlerden talimat isteyemez ve alamazlar. Sayılan görevliler Devlet Başkanları Konseyi'ne karşı sorumludur ve konularını etkileyecek tarzdaki davranışlardan kaçınırlar. Üye devletler de sayılan görevlilerin gerçekleştirdikleri görevlerine saygı göstermeyi ve görevlileri etkilememeyi kabul ederler. Sekretarya'nın merkezi İstanbul'da bulunmaktadır.

³⁵ Terzioğlu, "Uluslararası," 61-62; Murat Bircan, "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Keneşi) Üzerine Yapısal ve İşlevsel Bir Değerlendirme" (Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, 2021), 79; Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 232-233; Ömer Faruk Kocatepe, "Neoklasik Realist Çerçevede Politik ve Askeri İş Birliğinin İncelenmesi: Türk Devletleri Teşkilatı" (Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2022), 83.

Sekretarya'nın konumu ile şartları konusunda Sekretarya ve Türkiye Cumhuriyeti arasında bir uluslararası anlaşma imzalanmıştır. Sekretarya görevlerini ve sorumluluklarını yerine getirmek için üye devletlerin ülkelerinde hükmi şahsiyete sahiptir.³⁶

Türk Devletleri Teşkilatı'nın ana organları incelendiğinde, bu organların bir yandan uluslararası örgütlerde genel olarak bulunan organlara paralel olduğu anlaşılmaktadır. Örgütte uluslararası örgütlerde genel olarak bulunan genel kurul, konsey ve sekreterlik organlarının birer karşılığı olabilecek Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi ve Sekretarya bulunmaktadır. Diğer yandan, örgütte uluslararası örgütlerde genel olarak bulunan organlardan farklı olarak Kıdemli Memurlar Komitesi ve Aksakallar Konseyi gibi farklı organlar da bulunmaktadır. Bu durum, örgütün ana organlarının oluşturulması bakımından bir yandan genel uygulamanın diğer yandan ise örgütün kendine özgü yapısından kaynaklanan özel durumların dikkate alındığını ortaya koymaktadır.

C. Türk Devletleri Teşkilatı'nın Yetkileri ve Faaliyetleri

1. Türk Devletleri Teşkilatı'nın Yetkileri

Uluslararası örgütlerin yetkileri kuruluş amaçları ve yapılarına göre farklılaşabilmektedir. Bu çerçevede, üye olan devletler arasında iş birliğini sağlamayı hedefleyen uluslararası örgütlerin yetkileri, üye devletler arasında bütünleşmeyi hedefleyen ulus üstü uluslararası örgütlere göre daha azdır. Uluslararası örgütlerin yetkileri kurucu anlaşmaları ile açıkça ifade edilebilmektedir. Bununla birlikte, uluslararası örgütlerin kurucu anlaşmaları ile açıkça belirtilmeyen konularda da üstü kapalı yetkilere sahip olabilmesi kabul edilmektedir. Uluslararası örgütlerin yetkileri işlevleri bakımından kural koymaya ilişkin yetkiler, yargısal konulara ilişkin yetkiler ve yönetsel meselelere ilişkin yetkiler şeklinde ayrımlara tabi tutulabilmektedir.³⁷

³⁶ <https://www.turkicstates.org/tr/genel-sekreter>, Erişim Tarihi: 27.01.2024; Terzioğlu, "Uluslararası," 62-64; Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 233-234. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi arasında yapılan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Sekretaryasına Dair Evsahibi Ülke Anlaşması'nın metni için bkz. https://www.turkicstates.org/assets/pdf/temel_belgeler/Ev_Sahibi_Ulke_Anlasmasi1_20140417_194044.pdf, Erişim Tarihi: 27.01.2024.

³⁷ Eroğlu, *Devletler Umumi Hukuku*, 139; Başak, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 81-84; Reçber, *Uluslararası Hukuk*, 251-252; Shaw, *Uluslararası Hukuk*, 955-958; Caşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1143; Aksar, *Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*, 222; Sur,

Türk Devletleri Teşkilatı'nın yetkilerinin bir kısmı kurucu anlaşmasının 10. maddesinde açıkça ifade edilmiştir. Örgütün kurucu anlaşması ile açıkça ifade edilen yetkileri arasında; üye devletlerin tamamının onayı ile anlaşmalar imzalama, mülk satma ve satın alma, mahkemelere davacı ve davalı olarak çıkma, banka hesabı açma ile nakit varlıklar konusunda sözleşme yapma yer almaktadır.³⁸ Örgütün kurucu anlaşması ile açıkça belirtilen ve yukarıda sayılan yetkilerinin dışında amaçlarını gerçekleştirmek için çeşitli yetkilere üstü kapalı olarak sahip olduğu da ifade edilebilir.

2. Türk Devletleri Teşkilatı'nın Faaliyetleri

Uluslararası örgütler amaçları doğrultusunda faaliyetler gerçekleştirmektedir. Uluslararası örgütlerin amaçları ve faaliyet alanları genel olarak kurucu anlaşmalarında belirtilmektedir. Uluslararası örgütlerin faaliyetleri ile etkili sonuçlar doğurabilmesi için gerçekçi misyonlar üstlenmesi gerekmektedir. Çeşitli durumlarda uluslararası örgütler farklı sebeplerle faaliyetleri ile etkili sonuçlar ortaya çıkaramayabilir. Uluslararası örgütlerin faaliyet alanları ile ilgili şartların değişmesi, uluslararası örgütlerin faaliyetlerini olumlu ya da olumsuz şekilde etkileyebilmektedir.³⁹

Uluslararası örgütlerin amaçları doğrultusunda faaliyetlerini gerçekleştiren bağımsız olması gerekmektedir. Kural bu yönde olmasına rağmen, uluslararası örgütlerin faaliyetlerinin başka uluslararası örgütler tarafından sınırlandırıldığı örnekler bulunmaktadır. Uluslararası örgütler faaliyetleri bakımından çok faal olmadıkları dönemlerde dahi sırf varlıkları itibarıyla olumlu sonuçlar ortaya çıkartabilmektedir. Uluslararası örgütler amaçlarına ulaşmak için gerçekleştirdikleri faaliyetleri çerçevesinde proje ve programlar yürütebilmektedir. Uluslararası örgütlerin proje ve programları ulaşmak istedikleri amaçlara göre farklılaşabilmektedir. Uluslararası örgütlerin proje ve programlarının amacı esasen, uluslararası örgütlerin faaliyet alanlarına ilişkin somut girişimlerde bulunmaktır.⁴⁰

Türk Devletleri Teşkilatı'nın amaçları ve faaliyet alanları kurucu anlaşmasının 2. maddesinde belirtilmiştir. Buradaki düzenlemeye göre örgütün amaçları ve faaliyet alanları arasında; bölgesel barışın sağlanması, güvenlik ve

Uluslararası Hukukun Esasları, 185-189; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 124-126; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 325-339.

³⁸ Terzioğlu, "Uluslararası," 64; Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 233-234.

³⁹ Başak, *Uluslararası Örgütler*, 162-181.

⁴⁰ Başak, *Uluslararası Örgütler*, 162-181.

emniyetin güçlendirilmesi, ortak menfaatleri ilgilendiren dış politika konularında ortak tutum benimsenmesi, uluslararası terörizm gibi suçlarla mücadelede eş güdüm sağlanması, siyasi, ekonomik, ticari konularda ikili ve bölgesel iş birliğinin teşvik edilmesi, yatırım ve ticaret konularında elverişli durumlar yaratılması, üye devletlerin halklarının yaşam şartlarının süratle iyileştirilmesi, insan hakları ile temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması, teknoloji, bilim, sanat, turizm ve benzeri konularda etkileşimin artırılması, üye devletlerin zengin tarihi ve kültürel mirasının değerlendirilmesi, tanıtılması ve yayılması, hukuk konusunda yardımlaşma ile hukukun çeşitli alanlarında iş birliğinin güçlendirilmesi için hukuki bilgi alışverişi yer almaktadır.⁴¹

Türk Devletleri Teşkilatı'na üye devletlerin paylaştığı ortak değerler düşünüldüğünde örgütün kendisi için gerçekçi bir misyon belirlediği anlaşılmaktadır. Bunun dışında, örgüt faaliyetlerini gerçekleştirirken bağımsız davranmaktadır ve esasen başka uluslararası örgütler tarafından sınırlandırılmamaktadır. Ayrıca, örgüt zirveleri, proje ve programları ile faaliyet alanlarına ilişkin somut girişimlerde bulunmaktadır. Bahsedilen hususlar, örgütün özellikle gerçekleştirdiği zirve faaliyetleri itibariyle etkili bir uluslararası örgüt olduğunu ortaya koymaktadır.⁴² Örgütün kuruluşundan itibaren düzenli olarak gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmeye devam ettiği faaliyetler etkinliğinin ilerleyen zamanlarda giderek artacağına işaret etmektedir.

II. TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NA ÜYELİK VE KKKTC'NİN STATÜSÜ

A. Türk Devletleri Teşkilatı'na Üyelik

1. Türk Devletleri Teşkilatı'nda Üyeliğe Kabul Şartları

Uluslararası örgütlere üye olma konusunda esas olan husus ilgili devletin bu yönde bir iradesinin bulunması ve uluslararası örgütün devleti üye olarak kabul etmesidir. Açık uluslararası örgütler olarak adlandırılan uluslararası örgütlerde yeni üye kabulü için genel ve yerine getirilmesi kolay şartlar aranabilmekte ve bu şartları yerine getiren devletler mevcut üye devletlerin oy çokluğu ile üyeliğe kabul edilebilmektedir. Kapalı uluslararası örgütler olarak adlandırılan

⁴¹ <https://www.turkicstates.org/tr/turk-devletleri-teskilatinin-faaliyetleri>, Erişim Tarihi: 28.01.2024; Terzioğlu, "Uluslararası," 58-60; Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 227.

⁴² <https://www.turkicstates.org/tr/temel-belgeler>, Erişim Tarihi: 09.03.2024; Mushfig Azizov, "Significance of Organization of Turkic States: Rising Political and Economic Potential of the Organization" (Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, 2023), 13-14.

uluslararası örgütlerde ise yeni üye kabulü için özel ve yerine getirilmesi zor şartlar aranabilmekte ayrıca, bu şartları yerine getiren devletlerin üye olarak kabulü için mevcut üye devletlerin oy birliği gerekebilmektedir. Bahsedilen hususlardan anlaşıldığı üzere, devletlerin üye olarak kabul edilme şartları uluslararası örgütlere göre değişebilmektedir.⁴³

Türk Devletleri Teşkilatı'nda üyeliğe kabul şartları Türk Devletleri Teşkilatı Usul Kuralları'nın 1. maddesinde belirtilmiştir. Buradaki düzenlemeye göre örgüt Türk Devletleri'nden oluşmaktadır. Bu düzenleme örgüte sadece Türk Devletleri'nin üye olabileceğini açıkça ortaya koymaktadır. Herhangi bir Türk Devleti örgüte üye olarak katılma niyetini belirten bir beyan ile Türk Devletleri Teşkilatı Usul Kuralları'nın 2. ve 3. maddelerinde hakkında düzenlemeler getirilen örgüt başkanlığına başvurabilir. Başvuran devlet başvurusunda örgüt çerçevesinde alınan kararlara ve imzalanan veya onaylanan hukuki belgelere uymaya hazır olduğunu beyan eder. Üyeliğe başvuru ile ilgili kararları Devlet Başkanları Konseyi almaktadır. Örgütün bütün seviyelerdeki kararları ve tavsiyeleri gibi bu karar da Türk Devletleri Teşkilatı Usul Kuralları'nın 10. maddesi ile getirilen düzenleme çerçevesinde konsensüs yolu ile alınmaktadır.⁴⁴ Üyeliğe kabul şartları arasında Türk Devletleri'nden biri olma şartının yer alması ve bu konudaki kararın konsensüs yolu ile alınması sebebiyle örgütün kapalı bir uluslararası örgüt olduğu ifade edilebilir.⁴⁵ Bu çerçevede, henüz örgüte üye olmamış ve üye olabilecek Türk Devletleri Türkmenistan ve KKTC'den ibarettir.⁴⁶

⁴³ Meray, *Uluslararası Hukuk ve Örgütler*, 265; Ünal, *Devletler Hukukuna Giriş*, 96; Neils Blokker, "International Organizations and Their Member," *International Organizations Law Review*, no. 1 (2004): 139-162; Başak, *Uluslararası Örgütler*, 52-53; Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 62-64; Reçber, *Uluslararası Hukuk*, 247-249; Çaşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1146; Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 181; Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 117; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 197-251. Açık uluslararası örgütlerin en güzel örneklerinden birini BM teşkil etmektedir. BM'de üyeliğe kabul şartları kurucu anlaşma ile düzenlenmiş genel ve yerine getirilmesi kolay şartlardır ve bu şartları yerine getiren devletler mevcut üye devletlerin oy birliği aranmaksızın üye olarak kabul edilebilmektedir. BM'ye üye devletler için bkz. <https://www.un.org/en/about-us/member-states>, Erişim Tarihi: 05.06.2024. BM'nin kurucu anlaşmasının metni için bkz. <https://treaties.un.org/doc/Publication/CTC/uncharter.pdf>, Erişim Tarihi: 05.06.2024.

⁴⁴ Türk Devletleri Teşkilatı Usul Kuralları m. 1-3 ve m. 10; Terzioğlu, "Uluslararası," 55-57; Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 228.

⁴⁵ Terzioğlu, "Uluslararası," 54-57.

⁴⁶ Terzioğlu, "Uluslararası," 56.

Uluslararası örgüt üyeleri arasında kurucu, asli üyeler ve sonradan katılan, kabul edilen üyeler ayrımı yapılabilmektedir. Asli üyeler uluslararası örgütlerin kurucu anlaşmalarının yapılışı aşamasında yer alan, uluslararası örgütleri kuran üyelerdir. Sonradan kabul edilen üyeler ise uluslararası örgütler kurulduktan sonra uluslararası örgütlere üye olarak kabul edilen üyelerdir. Asli üyeler ve sonradan kabul edilen üyeler kural olarak birbirleri ile eşittir.⁴⁷

Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurucu, asli üyeleri örgütü kuran, örgütün kurucu anlaşmasının yapılışı aşamasında yer alan ve 03.10.2009'da örgütün kurucu anlaşmasını imzalayan Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan'dır. Örgütün sonradan katılan, kabul edilen üyesi ise Özbekistan'dır. Özbekistan 2019'da örgüte tam üye olarak kabul edilmiştir. Örgütün asli ve sonradan kabul edilen üyeleri kural olarak birbirleri ile eşittir.⁴⁸

2. Türk Devletleri Teşkilatı'nda Üyelğin Sona Ermesi

Uluslararası örgüt üyeliği üyelikten çekilme ya da çıkarılma ile sona erebilmektedir. Üyelikten çekilme şartları genel olarak uluslararası örgütlerin kurucu anlaşmalarında düzenlenmektedir ve üyelikten çekilme burada belirtilen şartlara göre gerçekleşmektedir. Üyelikten çekilme ile ilgili olarak uluslararası örgütlerin kurucu anlaşmalarında düzenlemeler yer almaması durumunda ise 1969 Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin uluslararası anlaşmaların tarafların tek taraflı iradesi ile sona erdirilmesine ilişkin hükümlerinin, m. 54 ve m. 56'da yer alan düzenlemelerin uygulanması mümkündür.⁴⁹

⁴⁷ Başak, *Uluslararası Örgütler*, 123-124; Reçber, *Uluslararası Hukuk*, 244; Çaşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1144; Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 117-118; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 226-227.

⁴⁸ <https://www.turkicstates.org/tr/uye-ulkeler>, Erişim Tarihi: 28.01.2024; Terzioğlu, "Uluslararası," 49; Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 226.

⁴⁹ Başak, *Uluslararası Örgütler*, 127-129; Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 64-68; Reçber, *Uluslararası Hukuk*, 249-250; Süleyman Sırrı Terzioğlu ve Bahadır Bumin Özarslan, *Uluslararası Örgütler Hukuku* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2016), 91-95; Çaşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1146; Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 183; Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 119-120; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 227-242. 1969 Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi için bkz. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf, Erişim Tarihi: 26.11.2023. 1969 Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin Türkçe çevirisi için bkz. Selami Kuran, Derya Aydın Okur, Meltem Sarıbeyoğlu ve Reşat Volkan Günel, *Uluslararası Hukuk Temel Metinler* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2014), 83-110; Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk: Konu Anlatımı Temel Belgeler, Örnek Kararlar* (Ankara: Savaş Yayınevi, 2018), 57-75; İbrahim Kaya, *Uluslararası Hukukta Temel Belgeler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020),

Üyelikten çıkarılma şartları da genel olarak uluslararası örgütlerin kurucu anlaşmalarında düzenlenmektedir ve üyelikten çıkarılma burada yer alan şartlara göre gerçekleştirilmektedir. Üyelikten çıkarılma ile ilgili olarak uluslararası örgütlerin kurucu anlaşmalarında düzenlemeler yer almaması durumunda ise 1969 Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin uluslararası anlaşmaların hükümlerinin yerine getirilmemesi sebebiyle sona erdirilmesine ilişkin düzenlemelerinin, uluslararası anlaşmaların esaslı ihlal nedeniyle sona erdirilmesine dair m. 60'ta yer alan düzenlemelerin uygulanması mümkündür.⁵⁰

Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurucu anlaşmasında ve usul kurallarında uluslararası örgüt üyeliğinin sona ermesi, üyelikten çekilme ve çıkarılma ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu sebeple, Türk Devletleri Teşkilatı'nda üyelikten çekilme ve çıkarılma işlemlerinin gerçekleştirilmesi aşamalarında 1969 Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin yukarıda bahsedilen ilgili düzenlemelerinin uygulanması söz konusu olabilecektir.

B. Türk Devletleri Teşkilatı'nda Tam Üyelik ve Gözlemci Üye Statüsü

1. Türk Devletleri Teşkilatı'nda Tam Üyelik

Uluslararası örgütlere genel olarak devletler tam üye olarak kabul edilmektedir. Ancak, bu durumun istisnaları bulunmaktadır. Uluslararası örgütlerde çalışmalara katılmak esasen tam üyelik çerçevesinde gerçekleşmektedir. Uluslararası örgütlere tam üye olarak kabul edilen devletler uluslararası örgütlerin organlarında yapılan çalışmalara katılabilmekte ve bu organlarda yapılan oylamalarda oy hakkına sahip olabilmektedir.⁵¹

66-111. Uluslararası anlaşmaların tarafların tek taraflı iradesi ile sona erdirilmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mesut Hakkı Caşın, *Uluslararası Andlaşmalar Hukuku* (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2020), 66-71; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri 1. Kitap*, 202-210; İslam Safa Kaya, *Uluslararası Hukuk Temel Bilgiler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2022), 63-66.

⁵⁰ Başak, *Uluslararası Örgütler*, 124-127; Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 64-67; Reçber, *Uluslararası Hukuk*, 249-251; Terzioğlu ve Özarslan, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 96-97; Caşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1146; Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 182-183; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 119-120; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 242-252. Uluslararası anlaşmaların esaslı ihlal nedeniyle sona erdirilmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Elif Uzun, *Uluslararası Hukukta Andlaşmaların Esaslı İhlal Nedeniyle Sona Erdirilmesi ve Askıya Alınması* (İstanbul: XII Levha Yayıncılık, 2013); Caşın, *Uluslararası Andlaşmalar*, 66-71; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri 1. Kitap*, 202-210; Kaya, *Uluslararası Hukuk*, 63-66.

⁵¹ Başak, *Uluslararası Örgütler*, 118-119; Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 60-61; Reçber, *Uluslararası Hukuk*, 244-245; Caşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1143-144; Sur,

Uluslararası örgüt üyeleri kural olarak birbirleri ile eşittir. Uluslararası örgüt üyeleri arasındaki eşitlik esasen uluslararası örgütlerin bütün üyelerinin temsil edildiği, geniş yetkili organlarında her üyenin bir oy hakkının bulunması ile sağlanmaktadır. Çeşitli uluslararası örgütlerde ise üyeler arasındaki eşitliği bozan veto yetkisi, ağırlıklı oy gibi uygulamalar söz konusu olabilmektedir.⁵²

Türk Devletleri Teşkilatı'na tam üye olarak sadece devletler kabul edilmektedir. Örgütte çalışmalara katılmak esasen tam üyelik çerçevesinde gerçekleşmektedir. Örgütte tam üyelik statüsüne sahip devletler; Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'dır.⁵³ Tam üyelik statüsüne sahip olan sayılan devletler örgütün organlarında yapılan çalışmalara katılabilmekte ve organlarda yapılan oylamalarda oy kullanabilmektedir. Örgüt üyeleri kural olarak birbirleri ile eşittir. Örgüt üyeleri arasında eşitliği bozan veto yetkisi, ağırlıklı oy gibi uygulamalar söz konusu değildir.

2. Türk Devletleri Teşkilatı'nda Gözlemci Üye Statüsü

Uluslararası örgütlerin çalışmalarına katılmak için mutlaka tam üye olmak gerekmemektedir. Çeşitli uluslararası örgütler tam üyeler dışında belli başlı koşulları yerine getiren devletler ya da başka birimleri çalışmalarına dahil edebilmektedir. Tam üyelik dışında uluslararası örgütlerin çalışmalarına katılma yollarından birini ortaklık statüsü teşkil etmektedir. Ortaklık statüsünün uygulamaları uluslararası örgütlere göre farklılaşabilmektedir. Bununla birlikte, ortaklık statüsü genel olarak tam üyelikten bir önceki aşamayı, tam üyeliğe hazırlık aşamasını ifade etmektedir. Tam üyelikten önceki hazırlık aşamasını, geçici bir üyelik statüsünü ifade eden ortaklık statüsü Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü'nde uygulanmaktadır.⁵⁴

Uluslararası Hukukun Esasları, 180; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 116; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 197-252.

⁵² Başak, *Uluslararası Örgütler*, 157; Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 60-61; Reçber, *Uluslararası Hukuk*, 248; Çaşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1144; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 115-119; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 415-421.

⁵³ <https://www.turkicstates.org/tr/uye-ulkeler>, Erişim Tarihi: 28.01.2024; Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 226.

⁵⁴ Başak, *Uluslararası Örgütler*, 120; Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 62; Reçber, *Uluslararası Hukuk*, 246; Çaşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1144-1145; Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 180-181; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 116-117; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 253-265. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü, örgütün üyeleri ve ortakları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.oecd.org/about/>, Erişim Tarihi: 27.10.2023.

Tam üyelik dışında uluslararası örgütlerin çalışmalarına katılmanın bir başka yolu ise gözlemci üye statüsüne sahip olmaktır. Gözlemci üye statüsü bu çerçevede en bilinen yolu teşkil etmektedir. Gözlemci üye statüsü uluslararası örgütlerin pek çoğunca verilmektedir ve gözlemci üye statüsünün uygulanması gittikçe artmaktadır. Gözlemci üye statüsünden yararlananlar uluslararası örgütlerin belirli organlarındaki belirli çalışmalara oy hakkına sahip olmaksızın ve sınırlı ölçüde katılabilmektedir. Gözlemci üye statüsünden yararlananlara uluslararası örgütlerde söz hakkı da verilebilmektedir.⁵⁵ Gözlemci üye statüsü tam üye olmayanlara verilen, hukuki açıdan tam üyelik ile karşılaştırıldığında daha düşük olan bir statüdür. Ancak, gözlemci üye statüsü üye olmayanlar ile karşılaştırıldığında gözlemci üyelere çeşitli ayrıcalıkların verildiği bir statüdür.⁵⁶ Bu çerçevede, gözlemci ve üye statülerinin bağdaştırıldığı ifade edilebilir.

Gözlemci üye statüsü verilmesinin uluslararası örgütler ve bu statüden yararlananlar açısından çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu meseleye uluslararası örgütler açısından bakıldığında uluslararası örgütler tam üyelik koşullarını tam bir şekilde yerine getiremeyenlere uluslararası örgüt ile ilgilerini göz önünde bulundurarak bu statüyü verebilmektedir. Bu meseleye gözlemci üye statüsünden yararlananlar açısından bakıldığında ise bunlar tam üye olmak ve tam üyelikten kaynaklanan sorumlulukları üstlenmek yerine gözlemci üye statüsüne sahip olmayı ve uluslararası örgütler ile sadece faaliyetlerini izleme bakımından etkileşim halinde olmayı tercih edebilmektedir.⁵⁷

Gözlemci üye statüsünün en önemli yanı bu statüden yararlananlara tam üyeliğin sağladığı bütün olanakları sağlamamasına rağmen uluslararası örgütlerin çalışmalarına oy hakkına sahip olmasa da katılma imkanı vermesidir. Bu şekilde uluslararası örgütlerin çalışmalarına katılan gözlemci üyeler gündemde olan konu hakkında kendi görüşlerini ortaya koyma olanağına da sahip olabilmektedir. Gözlemci üye statüsünden yararlananlar kendi görüşlerini belirtme dışında ortaya koydukları raporlar, uzman kişilerin görüşleri ve benzeri araçları ile uluslararası örgütlerin konu ile ilgili olarak alacakları kararlara çeşitli derecelerde ve şekillerde etki etme imkanına da sahip olabilmektedir.⁵⁸

⁵⁵ Başak, *Uluslararası Örgütler*, 119; Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 61-62; Reçber, *Uluslararası Hukuk*, 245; Caşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1144; Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 180; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 116; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 259-262.

⁵⁶ Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 61.

⁵⁷ Başak, *Uluslararası Örgütler*, 119; Caşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1144; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 260-261.

⁵⁸ Başak, *Uluslararası Örgütler*, 120; Caşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1144.

Gözlemci üye statüsünün verilmesi konusunda uluslararası örgütlerin farklı uygulamaları bulunmaktadır. Ancak, en yaygın şekilde gözlemci üye statüsünün verildiği birimler; uluslararası örgütlerin mevcut üyelerince henüz devlet olarak tanınmamış ancak devlet olma iddiası bulunan topluluklar, üye olmayan devletler, uluslararası örgütler, hükümet dışı uluslararası örgütler ya da çeşitli bağımsızlık hareketleridir. Uluslararası örgütler yukarıda sayılan birimlerin birine, birkaçına ya da hepsine gözlemci üye statüsü verme yoluna gidebilmektedir.⁵⁹

KKTC'nin İslam İş Birliği Teşkilatı'ndaki statüsü gözlemci üye statüsüdür. KKTC'ye bu uluslararası örgütte gözlemci üye statüsünün verilmesinin sebebi, mevcut üye devletler arasında henüz KKTC'yi devlet olarak tanımayanların bulunmasıdır.⁶⁰

Devletlere gözlemci üye statüsü verilmesi uygulamasına üyelik şartları arasında aynı coğrafi bölgede olma, aynı kültürden olma gibi hususlar yer alan uluslararası örgütlerde rastlanabilmektedir. Yarı kapalı uluslararası örgütler olarak adlandırılacak bu tarz uluslararası örgütlerde üyelik şartlarını tam olarak sağlayamayan devletlere gözlemci üye statüsü verilebilmektedir. Rusya bu çerçevede İslam İş Birliği Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsündedir. Rusya kendi ülkesindeki Müslüman nüfus sebebiyle örgüte tam üye olmak istemiştir. Ancak, Rusya'ya nüfusunun çoğunluğu Müslüman olmadığı için tam üyelik yerine gözlemci üye statüsü verilmiştir.⁶¹ Avrupa Konseyi'nde de Kanada, ABD, İsrail, Vatikan, Meksika ve Japonya olmak üzere altı devlet gözlemci üye statüsünden yararlanmaktadır.⁶²

⁵⁹ Başak, *Uluslararası Örgütler*, 119; Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 61-62; Reçber, *Uluslararası Hukuk*, 245; Çaşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1144; Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 180; Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 116; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 259-262.

⁶⁰ Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 116; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 261. İslam İş Birliği Teşkilatı, örgütün üyeleri ve örgütte gözlemci üye statüsüne sahip olanlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. https://www.oic-oci.org/page/?p_id=179&p_ref=60&lan=en, Erişim Tarihi: 27.10.2023.

⁶¹ Başak, *Uluslararası Örgütler*, 119; Çaşın, *Modern Uluslararası Hukukun*, 1144-1145; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 260. İslam İş Birliği Teşkilatı, örgütün üyeleri ve örgütte gözlemci üye statüsüne sahip olanlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. https://www.oic-oci.org/page/?p_id=179&p_ref=60&lan=en, Erişim Tarihi: 27.10.2023.

⁶² Reçber, *Uluslararası Hukuk*, 245. Avrupa Konseyi, örgütün üyeleri ve örgütte gözlemci üye statüsüne sahip olanlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.coe.int/en/web/portal/46-members-states>, Erişim Tarihi: 15.11.2023.

Avrupa Birliği uluslararası hukuk süjesi oluncaya kadar BM Genel Kurul Kararı ile Avrupa Ekonomik Topluluğu BM’de gözlemci üye statüsünden yararlanmıştır.⁶³ Uluslararası Çalışma Örgütü de kendisi ve Arap Ligi tarafından tanınan ulusal kurtuluş hareketlerine gözlemci üye statüsü vermektedir.⁶⁴

Gözlemci üye statüsü verilmesi uluslararası örgütlerce farklı şekillerde uygulanabilen bir kurumsal ilişki kurma şeklidir. Bazı uluslararası örgütler gözlemci üye statüsünün şartlarını genel olarak düzenleme ve bu şartları gerçekleştirenlere bahsedilen düzenleme çerçevesinde gözlemci üye statüsü verme yoluna gitmektedir. Diğer uluslararası örgütler ise gözlemci üye statüsünün şartlarını genel olarak belirlememe somut durumların özelliklerine göre farklı ve özel olarak gözlemci üye statüsü oluşturma yoluna gitmektedir. Bu durumda gözlemci üye statüsünden yararlananlar kendilerine bu statünün tanındığı karar çerçevesinde hak ve yetkiler kullanabilmekte ve çalışmalara katılabilmektedir. BM ikinci grupta yer almaktadır.⁶⁵

BM Anlaşması gözlemci üye statüsü ile ilgili genel bir düzenleme getirmediğinden uygulamada her durum için değerlendirme yapılmakta ve organlarca karar alınmaktadır. BM’de gözlemci üye statüsü ilk zamanlarda üye olmayan Avusturya, İtalya gibi devletlere tanınmıştır. Bu devletler BM’ye üye olduktan sonra gözlemci üye statüleri sona ermiştir.⁶⁶ Vatikan BM’de gözlemci üye statüsünden yararlanmaktadır.⁶⁷ Filistin de BM Genel Kurulu Kararı ile BM’de gözlemci üye statüsünden yararlanmaktadır.⁶⁸ BM’de pek çok uluslararası örgüt de gözlemci üye statüsünden yararlanmaktadır. Gözlemci üye statüsünden yararlanan uluslararası örgütler BM Genel Kurulu’nun toplantılarına ve çalışmalarına katılmakta, çalışma konuları ile ilgili belgelere ulaşabilmektedir.

⁶³ Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 116.

⁶⁴ Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 180. Uluslararası Çalışma Örgütü, örgütün üyeleri ve örgütte gözlemci üye statüsüne sahip olanlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.ilo.org/global/regions/lang--en/index.htm>, Erişim Tarihi: 09.10.2023.

⁶⁵ Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, 61-62; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 260-261.

⁶⁶ <https://www.un.org/en/about-us/about-permanent-observers>, Erişim Tarihi: 05.06.2024; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 261.

⁶⁷ <https://www.un.org/en/about-us/non-member-states>, Erişim Tarihi: 05.06.2024; Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 180; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 261.

⁶⁸ Filistin’e BM’de gözlemci üye statüsü verilmesine dair BM Genel Kurul Kararı için bkz. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/479/74/PDF/N1247974.pdf?OpenElement>, Erişim Tarihi: 23.10.2023.

Bu uluslararası örgütler ayrıca, BM'nin çeşitli merkezlerinde ofisler açma imkanına sahiptir.⁶⁹

Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsü ile ilgili düzenlemelerin ilki örgütün kurucu anlaşmasının 16. maddesi ile getirilmiştir. Buradaki düzenlemeye göre örgüt tarafından devletlere, uluslararası örgütlere ve uluslararası forumlara gözlemci üye statüsü verilebilmektedir. Gözlemci üye statüsünün verilmesi ile ilgili usul ve esaslar ise Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Yönetmeliği tarafından belirlenmektedir.⁷⁰

Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsü ile ilgili düzenlemelerin ikincisi Türk Devletleri Teşkilatı Usul Kuralları'nın 5. maddesi ile getirilmiştir. Buradaki düzenlemeye göre, Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsü verilmesine ilişkin usul ve esaslar ile gözlemci üyelerin hak ve görevlerine ilişkin hükümler, usul kurallarının ayrılmaz bir parçası olan I Numaralı Ek'te yer alan Türk Devletleri Teşkilatı'nda Gözlemci Statüsüne İlişkin Yönetmelik'te öngörülmüştür.⁷¹

Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsü ile ilgili düzenlemelerin üçüncüsü Türk Devletleri Teşkilatı Usul Kuralları'nın I Numaralı Ek'i ile getirilmiştir. Türk Devletleri Teşkilatı Usul Kurallarının I Numaralı Eki'nin başlığı Türk Devletleri Teşkilatı'nda Gözlemci Statüsüne İlişkin Yönetmelik'tir. Bu Yönetmelik ilgili devletlere ve uluslararası örgütlere Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsü verilmesine ilişkin usul ve esaslar ile gözlemci üyelerin hak ve görevlerini tanımlamaktadır.

Yönetmelik'in ilk 5 paragrafında Türk Devletleri Teşkilatı'na kimlerin gözlemci üye statüsü için başvuruda bulunabileceğine dair ayrıntılı açıklamalar, genel hükümler yer almaktadır. Yönetmelik'in 1. paragrafına göre, üye devletlerin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve eşitliğine saygı temelinde Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsü elde etmek isteyen devletler; Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurucu anlaşmasında öngörülen amaç, görev ve ilkeleri tanıyarak, Türk Devletleri Teşkilatı'nın çalışmalarına pratik ve değerli katkılarda bulunmaya hazır olduklarını ifade ederek ve bu Yönetmelik'in 3. paragrafında belirtilen kriterlere uyarak bu statünün verilmesi için başvuruda bulunabilir. Yönetmelik'in 3. paragrafına göre, sadece Türk dillerinden veya akraba

⁶⁹ <https://www.un.org/en/about-us/intergovernmental-and-other-organizations>, Erişim Tarihi: 05.06.2024; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 262.

⁷⁰ Terzioğlu, "Uluslararası," 57; Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 229.

⁷¹ Türk Devletleri Teşkilatı Usul Kuralları m. 5.

dillerinden birini devlet düzeyinde devlet dili veya resmi dil olarak kabul eden devletler Türk Devletleri Teşkilatı'na gözlemci üye statüsü için başvurabilir. Yönetmelik'in 5. paragrafına göre bu Yönetmelik yürürlüğe girmeden önce gözlemci üye statüsü verilmiş olan devletlere uygulanmaz. Yönetmelik'in 2. paragrafına göre ise, üye devletlerin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve eşitliğine saygı temelinde Türk Devletleri Teşkilatı nezdinde gözlemci üye statüsü elde etmek isteyen uluslararası örgütler bu statünün verilmesi için başvuruda bulunabilir. Uluslararası örgütlerin Türk Devletleri Teşkilatı'na gözlemci üye statüsü elde etmek için başvuruda bulunmasının koşulları; Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurucu anlaşmasında öngörülen amaç, görev ve ilkeleri tanınmaları ve Türk Devletleri Teşkilatı'na karşılıklı olarak aynı şart ve koşullarla gözlemci üye veya eş değer bir statü vermeye hazır olduklarını ifade etmeleridir.

Yönetmelik'in 6. ve 8. paragrafları arasında gözlemci üye statüsü verme prosedürü ile ilgili ayrıntılı açıklamalar yapılmaktadır. Yönetmelik'in 6. paragrafına göre, gözlemci üye statüsü elde etmek isteyen devletler veya uluslararası örgütler, Türk Devletleri Teşkilatı Başkanı'na Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye olma niyetini ifade eden bir beyan gönderir. Yönetmelik'in 7. paragrafına göre, Başkan bu tür bir talebin alındığını Sekretarya aracılığıyla üye devletlere bildirir ve başvuru üye devletlerin onayına sunulur. Yönetmelik'in 8. paragrafına göre de gözlemci üye statüsü verilmesi kararı Türk Devletleri Teşkilatı Devlet Başkanları Konseyi tarafından alınır. Gözlemci üye statüsü Devlet Başkanları Konseyi tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girer.⁷²

Gözlemci üye statüsünün sona ermesi hakkındaki açıklamalar Yönetmelik'in 12. ve 14. paragrafları arasında yer almaktadır. Yönetmelik'in 12. paragrafına göre, gözlemci üye statüsünden vazgeçmek isteyen gözlemci üye, bu konuya ilişkin bildirimini Türk Devletleri Teşkilatı Başkanı'na gönderir. Gözlemci üye statüsü, söz konusu bildirim Türk Devletleri Teşkilatı Başkanı tarafından alındığı tarihten itibaren iptal edilmiş sayılır. Türk Devletleri Teşkilatı Başkanı, alınan kararı Sekretarya aracılığıyla üye devletlere bildirir. Yönetmelik'in 13. paragrafına göre gözlemci üyenin Türk Devletleri Teşkilatı bünyesindeki mevcut taahhütlerinden kaynaklanan görev ve yükümlülükleri fesihten etkilenmez. Yönetmelik'in 14. paragrafına göre ise gözlemci üyenin Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurucu anlaşmasında belirtilen ilkelere aykırı hareket etmesi halinde, söz konusu devlet veya uluslararası örgütün gözlemci üye

⁷² Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 229.

statüsü Devlet Başkanları Konseyi tarafından askıya alınabilir veya sona erdirilebilir.⁷³

Gözlemci üyenin sahip olabileceği haklar ile ilgili düzenlemeler Yönetmelik'in 9. paragrafında yapılmıştır. Bu düzenlemelere göre, gözlemci üye devletler, üye devletlerin mutabakatıyla, Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Kıdemli Memurlar Komitesi toplantılarına, Türk Devletleri Teşkilatı Bakanlar, Kurum Başkanları ve Çalışma Grupları toplantılarına, akademik ve uzman toplantılarına, forumlara, konferanslara, seminerlere, festivallere, sergilere, yarışmalara ve diğer benzer etkinliklere katılmaya davet edilebilir. Üye devletlerin mutabakatıyla, gözlemci üye uluslararası örgütler ise Dışişleri Bakanları Konseyi toplantılarına, Türk Devletleri Teşkilatı Bakanları, Kurum Başkanları ve Çalışma Grupları toplantılarına, akademik ve uzman toplantılarına, forumlara, konferanslara, seminerlere, festivallere, sergilere, yarışmalara ve diğer benzer etkinliklere katılmaya davet edilebilir. Belirtilen toplantılar sırasında, üye devletlerin mutabakatıyla, gözlemci üye açıklama yapma, tartışmalara katılma, etkinlik katılımcıları arasında dağıtılan belge ve materyalleri bu belge ve materyallerin dağıtımını kısıtlanmamışsa alma ve kendi materyal ve belgelerini dağıtma hakkına sahiptir. Gözlemci üyelerin katılım düzeyi, her bir toplantının düzeyine karşılık gelecektir. Bununla birlikte, gözlemci üye, üye devletler tarafından aksi kararlaştırılmadıkça, Türk Devletleri Teşkilatı belgelerinin hazırlanmasına ve imzalanmasına katılamaz. Gözlemci üye, Türk Devletleri Teşkilatı'nın karar alma sürecine dahil olamaz ve bu kararlardan sorumlu tutulamaz. Ayrıca, Yönetmelik'in 4. paragrafına göre de gözlemci üye Türk Devletleri Teşkilatı'nın karar alma sürecinde yer alamaz.⁷⁴

Gözlemci üyenin görevleri ile ilgili düzenlemeler Yönetmelik'in 10. paragrafında yer almaktadır. Bu düzenlemelere göre, gözlemci üye her yıl Türk Devletleri Teşkilatı'nın sektörel iş birliği alanlarından birinde hem gözlemci üyenin hem de Türk Devletleri Teşkilatı'nın ortak çıkarına olan bir faaliyete ev sahipliği yapacaktır. Ayrıca, gözlemci üye Türk Devletleri Teşkilatı'nın ve Türk Dünyası'nın kültürel unsurlarının tanıtılmasına ve güçlendirilmesine katkıda bulunacaktır. Bahsedilen hususlara ek olarak, Yönetmelik'in 11. paragrafına göre gözlemci üye Türk Devletleri Teşkilatı etkinliklerine katılımının tüm masraflarını karşılayacaktır.

⁷³ Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 229.

⁷⁴ Erkiner ve Eray, "Uluslararası," 229.

C. KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı'ndaki Gözlemci Üye Statüsü

1. KKTC'ye Türk Devletleri Teşkilatı'nda Gözlemci Üye Statüsü Verilmesinin Sebepleri

Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsüne sahip devletler; Macaristan, Türkmenistan ve KKTC'dir. Örgütte gözlemci üye statüsüne sahip bir de uluslararası örgüt bulunmaktadır. Ekonomik İş Birliği Teşkilatı, örgütte gözlemci üye statüsüne sahip olan uluslararası örgüttür. Macaristan 2018'de Kırgızistan'da gerçekleştirilen Türk Devletleri Teşkilatı Zirvesi sırasında örgütte gözlemci üye statüsüne sahip olmuştur. Türkmenistan 2021'de Türkiye'de gerçekleştirilen Türk Devletleri Teşkilatı Zirvesi sırasında örgütte gözlemci üye statüsüne sahip olmuştur. KKTC 2022'de Özbekistan'da gerçekleştirilen Türk Devletleri Teşkilatı Zirvesi sırasında örgütte gözlemci üye statüsüne sahip olmuştur. Ekonomik İş Birliği Teşkilatı ise 2023'te Kazakistan'da gerçekleştirilen Türk Devletleri Teşkilatı Zirvesi sırasında örgütte gözlemci üye statüsüne sahip olmuştur.⁷⁵

KKTC esasen Türk Devletleri Teşkilatı'nda tam üyelik için gerekli olan şartlara sahip bir devlettir. Bu çerçevede, KKTC mevcut üye devletlerle ortak değerleri paylaşan bir Türk devletidir. Ayrıca, KKTC Türk dili konuşan ülkelerden biridir. KKTC'nin Anayasası ile belirlenmiş resmi dili Türkçe'dir. KKTC tam üye olmak için gerekli şartlara sahip olmasına rağmen, 2022'de örgüte gözlemci üye olarak kabul edilmiştir.⁷⁶

KKTC'nin gerekli şartlara sahip olmasına rağmen Türk Devletleri Teşkilatı'na tam üye olamamasının bunun yerine örgüte gözlemci üye olarak kabul edilmesinin sebebi, örgüte üye olan devletler arasında henüz KKTC'yi devlet olarak tanımayanların bulunmasıdır. Başka bir ifade ile, örgüte üye devletler arasında KKTC'yi resmi olarak tanıyan tek devlet Türkiye'dir. Diğer üye devletler henüz KKTC'yi resmi olarak tanımamıştır.⁷⁷ Bu sebeple, KKTC'nin

⁷⁵ <https://www.turkicstates.org/tr/gozlemci-ulkeler>, Erişim Tarihi: 24.01.2024.

⁷⁶ KKTC'nin Anayasası ve resmi dili için bkz. https://www.cm.gov.nc.tr/dir_docs/9646521_Anayasa.pdf, Erişim Tarihi: 24.01.2024. KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsüne sahip olması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.turkicstates.org/tr/gozlemci-ulkeler/XC>, Erişim Tarihi: 24.01.2024; Terzioğlu, "Uluslararası," 56.

⁷⁷ KKTC'yi resmi olarak tanıyan tek devletin Türkiye olması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <https://mfa.gov.ct.tr/tr/dis-politika/turkiye-ile-iliskiler/>, Erişim Tarihi: 24.01.2024. KKTC'nin Türkiye dışında diğer devletler tarafından devlet olarak tanınmama sebeplerinden biri, KKTC'de polis güçlerinin Türk ordusunun kontrolü altında olması ve bu durumun KKTC'nin

örgüte tam üye olarak kabulü henüz mümkün olmamıştır. Bununla birlikte, KKTC örgüte üye devletlerle paylaştığı ortak değerlerin bulunması, bir Türk devleti olması ve resmi dilinin Türkçe olması gibi sebeplerle örgütün tamamen dışında tutulmamış, gözlemci üye statüsü verilmek suretiyle örgüt ve KKTC arasında yakın bir iş birliği ilişkisi kurulmuştur.

KKTC'ye benzer sebeplerle başka uluslararası örgütler tarafından da tam üyelik statüsü yerine gözlemci üye statüsü verilmiştir. Örneğin, KKTC'nin İslam İş Birliği Teşkilatı'ndaki statüsü gözlemci üye statüsüdür.⁷⁸ Bunun dışında, KKTC'nin Ekonomik İş Birliği Teşkilatı'ndaki statüsü de gözlemci üye statüsüdür.⁷⁹

Bahsedilen çerçevede, KKTC'ye Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsü verilmesinin sebeplerinden biri örgüte üye olan devletler arasında henüz KKTC'yi devlet olarak tanımayanların bulunmasıdır. KKTC'ye örgütte gözlemci üye statüsü verilmesinin bir başka sebebi ise KKTC'nin mevcut üye devletlerle ortak değerleri paylaşan bir Türk Devleti ve Türk dili konuşan

bağımsızlığı ile ilgili tartışmaları beraberinde getirmesidir. Bir başka sebep ise, BM Güvenlik Konseyi'nin ilgili kararları ile KKTC'nin bağımsızlık ilanının hukuki açıdan kabul edilemez olduğunu belirtmesi ve diğer devletlere KKTC'nin bağımsızlık ilanını tanınamama çağrısında bulunmasıdır. Bir başka sebep ise, KKTC'nin dışarıdan bir devletin kuvvet kullanımı sonucu ortaya çıktığı bu nedenle tanınmaması gerektiği yönündeki görüşlerdir. Mustafa Erçakıca, "Devletlerin Tanınması ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti" (Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, 2013), 127-131. KKTC'nin Türkiye dışında diğer devletler tarafından devlet olarak tanınmamasının sonuçlarından biri, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tüm adayı temsilen kararlar alabilmesi örneğin, AB'ye tüm adayı temsilen üye olarak kabul edilmesidir. Bir başka sonuç ise, KKTC'nin uluslararası anlaşmalar imzalamaması, uluslararası yargı organlarının önüne uluslararası uyuşmazlıkların tarafı olarak çıkamaması, çeşitli izolasyonlar ve ambargolar ile karşılaşmasıdır. Erçakıca, "Devletlerin Tanınması," 147-151. Devletlerin tanınması hakkında daha ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Semin Töner Şen, "Devletlerin ve Hükümetlerin Tanınması ve Uluslararası Hukuk ve İç Hukuka Etkisi" (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2003); Ezeli Azarkan, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Tanınması (Slovenya, Hırvatistan ve Bosna-Hersek)* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2008); Ender Kuzu, "Uluslararası Hukukta Tanıma ve Kosova'nın Tanınması Sorunu" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011).

⁷⁸ Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 116; Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, 261. İslam İş Birliği Teşkilatı, örgütün üyeleri ve örgütte gözlemci üye statüsüne sahip olanlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. https://www.oic-oci.org/page/?p_id=179&p_ref=60&lan=en, Erişim Tarihi: 27.10.2023.

⁷⁹ Ekonomik İş Birliği Teşkilatı, örgütün üyeleri ve örgütte gözlemci üye statüsüne sahip olanlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <https://eco.int/observers/>, Erişim Tarihi: 24.01.2024.

ülkelerden biri olması bu bağlamda örgüt dışında bırakılmak istenmemesi aksine KKTC ile örgüt arasında yakın iş birliği ilişkisi kurulmak istenmesidir.

KKTC'ye Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsü verilmesinin sebepleri incelendiğinde bu sebeplerin uluslararası örgütlerde gözlemci üye statüsü verilmesine ilişkin genel uygulama ile paralel olduğu anlaşılmaktadır. Uluslararası örgütlerde en yaygın şekilde gözlemci üye statüsünün verildiği birimler arasında uluslararası örgütlerin mevcut üyelerince henüz devlet olarak tanınmamış ancak devlet olma iddiası bulunan topluluklar yer almaktadır. KKTC'ye bu bağlamda başka uluslararası örgütlere de benzer şekilde gözlemci üye statüsü verilmiştir.

KKTC'ye Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsü verilmesi üzerine Avrupa Birliği, ABD ve Yunanistan gibi devletler çeşitli tepkiler ortaya koymuştur. Bu tepkilerin odağında KKTC'nin devlet olarak tanınması ile ilgili tartışmalar sürmekteyken gözlemci üye statüsüne sahip olmasının mümkün olmadığı ve sorun teşkil ettiği hususu yer almaktadır. Ancak, bu tepkilerin uluslararası hukuk açısından yerinde tepkilerden çok siyasi tepkiler olduğu ifade edilmelidir. Türkiye dışında başka bir devlet tarafından tanınmamış olması KKTC'nin bir devlet olmadığını bu sebeple gözlemci üye olarak örgütte yer alamayacağını ileri sürebilmek için yeterli sebebi teşkil etmemektedir. Çünkü, genel olarak kabul edildiği üzere devletler başka devletler tarafından tanınmalarından bağımsız olarak var olabilmektedir. Başka bir ifade ile, tanınma devlet olma bakımından kurucu değil sadece beyan edici bir etki doğurmaktadır. Bu çerçevede, KKTC Türkiye dışında başka devletler tarafından tanınmasa dahi bir devlet olmak için gerekli öğelere sahiptir, bir uluslararası hukuk süjesidir, uluslararası anlaşmalar yapabilir, uluslararası örgütler ile üyelik ilişkisi kurabilir. Uluslararası hukuk açısından KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsüne sahip olmasına engel bir durum bulunmamaktadır ayrıca, gözlemci üye statüsüne sahip olmak KKTC'nin bir devlet olarak egemenliğinden kaynaklanmaktadır.⁸⁰ KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsüne sahip olmasına örgütün kurucu anlaşması ve ilgili düzenlemeleri bakımından da engel bir durum bulunmamaktadır. Çünkü, ilgili belgelerde devletlerin örgüte gözlemci üye olarak kabul edilebileceği açıkça ifade edilmektedir.

⁸⁰ İlayda Eray, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türk Devletleri Teşkilatı'na (TDT) Gözlemci Üyeliği: Uluslararası Hukuk Bağlamında Bir Değerlendirme," *Avrasya Dünyası*, no. 13 (2023): 4-10.

2. KKTC'ye Türk Devletleri Teşkilatı'nda Gözlemci Üye Statüsü Verilmesinin Sonuçları

KKTC Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsüne sahip olmasının sonucu olarak üye devletlerin mutabakatıyla, Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Kıdemli Memurlar Komitesi toplantılarına, Türk Devletleri Teşkilatı Bakanlar, Kurum Başkanları ve Çalışma Grupları toplantılarına, akademik ve uzman toplantılarına, forumlara, konferanslara, seminerlere, festivallere, sergilere, yarışmalara ve diğer benzer etkinliklere katılmaya davet edilebilir ve bu tarz etkinliklere katılabilir. KKTC Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsüne sahip olmasının sonucu olarak katıldığı toplantılar sırasında, üye devletlerin mutabakatıyla, açıklama yapabilir, tartışmalara katılabilir, etkinlik katılımcıları arasında dağıtılan belge ve materyalleri bu belge ve materyallerin dağıtımını kısıtlanmamışsa alabilir ve kendi materyal ve belgelerini dağıtabilir.

KKTC Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsüne sahip olmasının sonucu olarak yukarıda sayılan haklara sahip olmakla birlikte üye devletler tarafından aksi kararlaştırılmadıkça, Türk Devletleri Teşkilatı belgelerinin hazırlanmasına ve imzalanmasına katılamaz. KKTC gözlemci üye olarak, Türk Devletleri Teşkilatı'nın karar alma sürecine dahil olamaz ve bu kararlardan sorumlu tutulamaz. Başka bir ifade ile, KKTC gözlemci üye olarak Türk Devletleri Teşkilatı'nın karar alma sürecinde yer alamaz.

KKTC Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsüne sahip olmasının sonucu olarak her yıl Türk Devletleri Teşkilatı'nın sektörel iş birliği alanlarından birinde hem gözlemci üye olarak kendisinin hem de Türk Devletleri Teşkilatı'nın ortak çıkarına olan bir faaliyete ev sahipliği yapacaktır. Ayrıca, KKTC gözlemci üye olarak Türk Devletleri Teşkilatı'nın ve Türk Dünyası'nın kültürel unsurlarının tanıtılmasına ve güçlendirilmesine katkıda bulunacaktır. Bahsedilen hususlara ek olarak, KKTC gözlemci üye olarak Türk Devletleri Teşkilatı etkinliklerine katılımının tüm masraflarını karşılayacaktır.

KKTC'ye Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsü verilmesinin sonuçları incelendiğinde bu sonuçların uluslararası örgütlerde gözlemci üye statüsü verilmesine ilişkin genel uygulama ile paralel olduğu anlaşılmaktadır. Gözlemci üyeler esasen uluslararası örgütlerin çalışmalarına oy hakkı bulunmaksızın katılma imkanına sahip olmaktadır. KKTC genel uygulamaya paralel olarak, Türk Devletleri Teşkilatı'nın çalışmalarına ve etkinliklerine katılma imkanına sahiptir. Ancak, KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı'nın karar alma süreçlerine katılma, bu süreçlerde oy kullanma imkanı bulunmamaktadır.

KKTC Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsünün sonucu olarak, 16.03.2023 tarihinde Afet Acil Durum Yönetimi ve İnsani Yardım konusunda Ankara'da düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatı Olağanüstü Zirvesi'ne katılmıştır.⁸¹ KKTC Cumhurbaşkanı bu Olağanüstü Zirve esnasında Devlet Başkanları Konseyi'nde bir konuşma yapmış ve KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye olmasının önemini vurgulamıştır.⁸²

KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsüne sahip olması uluslararası alandaki etkinliğinin artırılması bakımından önem arz eden bir gelişmedir.⁸³ KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı'ndaki gözlemci üye statüsü tam üyeliğe geçişte bir geçiş aşaması olarak değerlendirilebilir. KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı'ndaki gözlemci üye statüsü öncelikle bu bakımdan önem arz etmektedir. Bunun dışında, KKTC'ye Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsü verilmesi KKTC'nin sorunlarının tüm Türk Devletleri'nin ve Türk Devletleri Teşkilatı'nın sorunu olarak kabul edildiğinin gösterilmesi açısından önem arz etmektedir.

Yukarıda bahsedilen hususlara ek olarak, KKTC'ye Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsü verilmesi sebebiyle KKTC'nin örgüt tarafından bir devlet olarak tanındığı ifade edilebilir. Çünkü, Türk Devletleri Teşkilatı kurucu ve üye devletlerden ayrı ve bağımsız bir uluslararası hukuk süjesidir ve KKTC'ye bir devlet olarak gözlemci üye statüsü vermiştir. Türk Devletleri Teşkilatı tarafından gerçekleştirilen gözlemci üye statüsü verme işlemi bir uluslararası hukuk süjesi olan örgütün kendisi tarafından gerçekleştirilmiş ve kendisi bakımından hukuki sonuç doğuran bir işlemidir. Bununla birlikte, KKTC'ye örgütte gözlemci üye statüsü verilmesi Türkiye hariç örgüte üye diğer devletler olan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan tarafından KKTC'nin bir devlet olarak açıkça veya üstü kapalı şekilde tanınması sonucunu doğurmamaktadır. Çünkü, Türk Devletleri Teşkilatı'nın KKTC'ye gözlemci üye

⁸¹ Azerbaycan'ın girişimiyle 16.03.2023 tarihinde Ankara'da düzenlenen Olağanüstü Zirve hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. https://www.turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-olaganustu-zirvesi-ankarada-duzenlendi_2850#:~:text=T%C3%BCrk%20Devletleri%20Te%C5%9Fkilat%C4%B1%20Ola%C4%9Fan%C3%BCst%C3%BC%20Zirvesi%2C%20Azerbaycan%20Cumhuriyeti'nin%20giri%C5%9Fimiyle%2C,ve%20%C4%B0nsani%20Yard%C4%B1m%22%20temas%C4%B1yla%20d%C3%BCzenlenmi%C5%9Ftir., Erişim Tarihi: 22.03.2024.

⁸² KKTC Cumhurbaşkanı'nın konuşması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <https://kktcb.org/tr/turk-devletleri-teskilati-olaganustu-zirvesinde-devlet-baskanlari-toplantısında-konusma-yapan-10807>, Erişim Tarihi: 22.03.2024.

⁸³ Eray, "Kuzey Kıbrıs," 4-10.

statüsü vermeye ilişkin işlemi kendisine ait ve kendisi açısından sonuç doğuran bir işlemdir, bu işlem doğrudan örgüte üye olan devletlerin işlemi kabul edilemez ve bu devletler bakımından tanıma sonucu doğuramaz.⁸⁴ Ayrıca, esasen KKTC'nin örgüte tam üye olmak için gerekli şartlara sahip olmasına rağmen Türkiye hariç mevcut üye devletler tarafından devlet olarak tanınmadığı için gözlemci üye statüsüne sahip olduğu ifade edilmelidir.

SONUÇ

Türk Devletleri Teşkilatı bir uluslararası örgüttür ve bir uluslararası hukuk süjesidir. Bu hususlar örgütün kurucu anlaşmasında açıkça belirtilmektedir. Örgüt hükümetler arası uluslararası örgütlerin sahip olması gereken özelliklere de sahiptir. Uluslararası örgütlerin sınıflandırılması içindeki yeri bakımından ele alındığında örgütün bölgesel, genel amaçlı, iş birliği ve eş güdüm sağlamayı hedefleyen geleneksel bir uluslararası örgüt olduğu anlaşılmaktadır. Uluslararası örgütlerin esnek yapısı düşünüldüğünde örgütün uluslararası örgütlerin sınıflandırılması içindeki yerinin zamanla değişebileceği ileri sürülebilir.

Türk Devletleri Teşkilatı amaçları arasında üye devletler arasında karşılıklı olarak güven, dostluk, iyi komşuluk ilişkilerini güçlendirmek; bölgede ve dünyada barışı sağlamak, güvenlik ile emniyeti güçlendirmek; ortak menfaatleri ilgilendiren dış politika konularında ortak bir tutum benimsemeye çalışmak gibi hususlar yer alan bir uluslararası örgüttür. Örgütün amaçlarını gerçekleştirmek için sahip olduğu ana organları Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Kıdemli Memurlar Komitesi, Aksakallar Konseyi ve Sekreteryaya'dan oluşmaktadır. Örgütün ana organlarının oluşturulması bakımından bir yandan genel uygulama diğer yandan ise örgütün kendine özgü yapısından kaynaklanan özel durumlar dikkate alınmıştır.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın yetkileri arasında; üye devletlerin tamamının onayı ile anlaşmalar imzalama, mülk satma ve satın alma, mahkemelere davacı ve davalı olarak çıkma, banka hesabı açma ile nakit varlıklar konusunda sözleşme

⁸⁴ Eray, "Kuzey Kıbrıs," 4-10. KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı'na gözlemci üye olarak kabul edilmesinin örgüt açısından KKTC'nin tanınması sonucunu doğurması ancak, örgütün bu eyleminin üye devletler için aynı sonucu doğurmaması, uluslararası örgütlerin eylemlerinin esasen kendileri ve üye devletler açısından farklı sonuçlar ve sorumluluklar doğurması ile ilgilidir. Uluslararası örgütlerin eylemlerinden doğan uluslararası sorumluluklar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hakkı Hakan Erkiner, "Bir Uluslararası Örgütün Uluslararası Hukuka Aykırı Bir Davranışından Ötürü Bir Üye Devletin Uluslararası Sorumluluğu," *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 23, no. 2 (2017): 61-86.

yapma gibi hususlar yer almaktadır. Örgüt sahip olduğu yetkiler doğrultusunda faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Örgüt düzenlediği zirveleri, yürüttüğü proje ve programları ile faaliyet alanlarına ilişkin somut girişimlerde bulunmaktadır. Örgüt esasen zirve faaliyetleri itibariyle etkili bir uluslararası örgüt olarak ön plana çıkmaktadır. Örgütün şimdiye kadar düzenli olarak gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmekte olduğu faaliyetler etkinliğinin ilerleyen zamanlarda giderek artacağına işaret etmektedir.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın asli üyeleri Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan'dır. Örgütün sonradan kabul edilen üyesi ise Özbekistan'dır. Örgüte sadece Türk Devletleri üye olabilmektedir. Üyelik başvuruları ile ilgili kararı Devlet Başkanları Konseyi konsensüs yolu ile almaktadır. Üyelğe kabul şartlarından birinin Türk Devletleri'nden biri olmak olması ve üyelğe kabul kararının konsensüs yolu ile alınması nedeniyle örgütün kapalı bir uluslararası örgüt olduğu ifade edilebilir. Bahsedilen çerçevede, henüz örgüte üye olmamış ancak üye olabilecek Türk Devletleri Türkmenistan ve KKTC'den ibarettir.

Türk Devletleri Teşkilatı'nda tam üyelik statüsüne sahip devletler Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'dır. Örgütün faaliyetlerine tam üyelik statüsü dışında gözlemci üye statüsü ile katılmak da mümkündür. Örgütte gözlemci üye statüsüne sahip devletler; Macaristan, Türkmenistan ve KKTC'dir. KKTC 2022'de Özbekistan'da gerçekleştirilen Türk Devletleri Teşkilatı Zirvesi sırasında örgütte gözlemci üye statüsüne sahip olmuştur.

KKTC'ye tam üyelik için gerekli şartlara sahip olmasına rağmen gözlemci üye statüsü verilmesinin sebeplerinden biri örgüte üye olan devletler arasında henüz KKTC'yi devlet olarak tanımayanların bulunmasıdır. Bir başka sebep ise, KKTC'nin mevcut üye devletlerle ortak değerleri paylaşan bir Türk Devleti, Türk dili konuşan ülkelerden biri olması bu nedenle örgüt dışında bırakılmak istenmemesi, KKTC ile örgüt arasında yakın iş birliği ilişkisi kurulmak istenmesidir. KKTC'ye örgütte gözlemci üye statüsü verilmesinin sebepleri uluslararası örgütlerde gözlemci üye statüsü verilmesine ilişkin genel uygulama ile paraleldir. KKTC'ye aynı sebeple başka uluslararası örgütlerin benimsediği uygulamalara benzer şekilde gözlemci üye statüsü verilmiştir.

KKTC Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsünün sonucu olarak bazı haklara sahiptir. KKTC'nin gözlemci üye olarak sahip olduğu haklar arasında; örgütün Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Kıdemli Memurlar Komitesi toplantılarına, Bakanlar, Kurum Başkanları ve Çalışma Grupları toplantılarına, akademik ve uzman toplantılarına, forumlara,

konferanslara ve benzeri etkinliklerine katılma yer almaktadır. KKTC'nin gözlemci üye olarak sahip olduğu haklar arasında ayrıca; katıldığı toplantılar sırasında açıklama yapma, tartışmalara katılma, etkinlik katılımcıları arasında dağıtılan belge ve materyalleri alma ve kendi materyal ve belgelerini dağıtma yer almaktadır.

KKTC Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci üye statüsünün sonucu olarak bazı yükümlülükler de üstlenmiştir. KKTC'nin gözlemci üye olarak üstlendiği yükümlülükler arasında; örgütün sektörel iş birliği alanlarından birinde her yıl hem kendisinin hem de örgütün çıkarına uygun olan bir faaliyete ev sahipliği yapmak, örgütün ve Türk Dünyası'nın kültürel unsurlarının tanıtılmasına ve güçlendirilmesine katkıda bulunmak, örgüt etkinliklerine katılımının tüm masraflarını karşılamak yer almaktadır.

KKTC gözlemci üye statüsünün sonucu olarak üye devletler tarafından aksi yönde bir karar alınmadıkça Türk Devletleri Teşkilatı belgelerinin hazırlanmasına ve imzalanmasına katılma, karar alma süreçlerine dahil olma, bu süreçlerde oy kullanma imkanına sahip değildir. Buna rağmen, KKTC'nin gözlemci üye statüsüne sahip olması; mevcut üye devletlerle ortak değerleri paylaşan bir Türk Devleti ve Türk dili konuşan ülkelerden biri olan KKTC'nin örgüt dışında bırakılmaması hatta tam aksine KKTC ile örgüt arasında yakın bir iş birliği ilişkisi kurulması, bu durumun tam üyeliğe geçişte bir geçiş aşaması olarak değerlendirilebilecek olması, KKTC'nin sorunlarının tüm Türk Devletleri'nin ve örgütün sorunu olarak kabul edildiğinin gösterilmesi bakımından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Acer, Yücel ve İbrahim Kaya. *Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014.
- Akçapa, Mevlüt. "Türk Devletleri Teşkilatı'nın Tarihsel Gelişimi: Teşkilatın Dünyü, Bugünü ve Yarını." *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi* 11, no. 34 (2023): 473-491.
- Akipek, Ömer İlhan. *Devletler Hukuku İkinci Kitap Devletler Hukukunun Şahıslarından Devlet*. Ankara: Başnur Matbaası, 1964.
- Aksar, Yusuf. *Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.
- Aksar, Yusuf. *Temel Metinler ve Davalarla Uluslararası Hukuk*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.

- Amirbek, Aidarbek, Almasbek Anuarbekuly ve Kanat Makhanov. "Türk Dili Konuşan Ülkeler Entegrasyonu: Tarihsel Geçmişi ve Kurumsallaşması." *Ankasam Bölgesel Araştırmalar Dergisi* 1, no. 3 (2017): 164-204.
- Archer, Clive. *International Organizations*. London New York: Routledge, 2001.
- Armstrong, David, Lorna Lloyd ve John Redmond. *International Organisation in World Politics*. London: Red Globe Press, 2004.
- Aslantaş, Aybüke. "Küreselleşmede Bölgesel Örgüt İş Birliği Mekanizması Çerçevesinde Türk Devletleri Teşkilatı." Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2023.
- Ateş, Davut. *Uluslararası Örgütler Devletlerin Örgütlenme Mantiği*. Bursa: Dora Yayıncılık, 2021.
- Azarkan, Ezeli. *Uluslararası Hukukta Devletlerin Tanınması (Slovenya, Hırvatistan ve Bosna-Hersek)*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2008.
- Azizov, Mushfig. "Significance of Organization of Turkic States: Rising Political and Economic Potential of the Organization." Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, 2023.
- Baghiro, Orkhan. "The Organization of Turkic States' Economic Potential and Cooperation Prospects among its Members." *Perceptions Journal of International Affairs* 27, no. 1 (2022): 53-73.
- Başak, Cengiz. *Uluslararası Örgütler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012.
- Başlar, Kemal. *Uluslararası Hukukta Hükümet Dışı Kuruluşlar*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2005.
- Bayani, Sarah. *International Legal Responsibility of International Organizations in the ILC Draft Articles and Beyond*. Göttingen: Göttingen University Press, 2022.
- Bircan, Murat. "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Keneşi) Üzerine Yapısal ve İşlevsel Bir Değerlendirme." Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, 2021.
- Blokker, Neils. "International Organizations and Their Member." *International Organizations Law Review*, no. 1 (2004): 139-162.
- Boas, Gideon. *Public International Law*. Cheltenham: Edward Elgar, 2012.
- Bozkurt, Enver, Yasin Poyraz ve Selcen Erdal. *Devletler Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2021.
- Brownlie, Ian. *Principles of Public International Law*. New York: Oxford University Press, 2002.

- Çaşın, Mesut Hakkı. *Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, 2019.
- Çaşın, Mesut Hakkı. *Uluslararası Andlaşmalar Hukuku*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2020.
- Coşkun, Gizem. "Türk Devletleri Teşkilatı'nın Sosyal İnşacı Teori Çerçevesinde Analizi." Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2023.
- Crawford, James. *Brownlie's Principles of Public International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları. *21. Yüzyılın Parlayan Yıldızı Türk Devletleri Teşkilatı*. Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2023.
- Çağırın, Mehmet Emin. *Uluslararası Örgütler*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2023.
- Çağlayan, Sezai. *Açıklamalı ve Örneklemeli Uluslararası Hukuk Terimler Sözlüğü*. İstanbul: Legal Yayıncılık, 2021.
- Çakmak, Cenap. *Uluslararası Hukuk: Giriş Teori ve Uygulama Bir Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı*. Bursa: Ekin Yayınevi, 2014.
- Çalışır, Abdulkadir. "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi: Orta Asya'da Bölgesel İşbirliği ve Entegrasyon." Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, 2019.
- Çelik, Edip F. *Milletlerarası Hukuk Birinci Kitap*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1987.
- Dalar, Mehmet. "Uluslararası Örgütlerin Uluslararası Sorumluluğu ve BM Taslak Sözleşmesi." *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 27, no. 47 (2022): 357-374.
- Davies, Michael ve Richard Woodward. *International Organizations A Companion*. Cheltenham: Edward Elgar, 2014.
- Denk, Erdem. *Uluslararası Örgütler Hukuku Birleşmiş Milletler Sistemi*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2015.
- Dixon, Martin. *Textbook on International Law*. New York: Oxford University Press, 2007.
- Dixon, Martin, Robert McCorquodale ve Sarah Williams. *Cases & Materials on International Law*. New York: Oxford University Press, 2016.
- Doğan, İlyas. *Devletler Hukuku*. Ankara: Astana Yayınları, 2016.
- Emir, Nergiz. *Uluslararası Hukukta Kişilik Kavramı ve Uluslararası Örgütlerin Hukuki Kişiliğinin Sonuçları*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Eray, İlayda. "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türk Devletleri Teşkilatı'na (TDT) Gözlemci Üyeliği: Uluslararası Hukuk Bağlamında Bir Değerlendirme." *Avrasya Dünyası*, no. 13 (2023): 4-10.

- Erçakıca, Mustafa. "Devletlerin Tanınması ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti." Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, 2013.
- Erkiner, Hakkı Hakan. "Bir Uluslararası Örgütün Uluslararası Hukuka Aykırı Bir Davranışından Ötürü Bir Üye Devletin Uluslararası Sorumluluğu." *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 23, no. 2 (2017): 61-86.
- Erkiner, Hakkı Hakan ve İlayda Eray. "Uluslararası Hukuk Bakımından Bir Uluslararası Örgüt Olarak Türk Devletleri Teşkilatı." *Güvenlik Stratejileri Dergisi TDT Özel Sayısı* (2022): 217-250.
- Eroğlu, Hamza. *Devletler Umumi Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1984.
- Gaeta, Paola, Jorge E. Viñuales ve Salvatore Zappala. *Cassese's International Law*. New York: Oxford University Press, 2020.
- Gençoğlu, Çisem. "Sovyet Sonrası Türk Devletlerinin İşbirliği Arayışları." *Analiz*, no. 25 (2024): 1-9.
- Gençoğlu, Çisem. "Zengezur Koridoru'nun Jeopolitik Önemi: Türk Devletleri Teşkilatı'nın Geleceği." *Analiz*, no. 30 (2024): 1-9.
- Gönlübol, Mehmet. *Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1975.
- Gönlübol, Mehmet. *Uluslararası Politika: İlkeler, Kurumlar, Kavramlar*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1979.
- Gündüz, Aslan. *Milletlerarası Hukuk: Konu Anlatımı Temel Belgeler, Örnek Kararlar*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2018.
- Harrington, Alexandra R. *International Organizations and the Law*. London: Routledge, 2018.
- Hasgüler, Mehmet ve Mehmet B. Uludağ. *Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler: Tarihçe, Organlar, Belgeler, Politikalar*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2018.
- Hurd, Ian. *International Organizations Politics, Law, Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2021.
- Işıldak, Serdar. "Küresel Entegrasyonda Türk İşbirliği Modeli Olarak Türk Devletleri Teşkilatı'nın Yeri." Yüksek Lisans Tezi, Bursa Teknik Üniversitesi, 2022.
- İpek, Cemil Doğaç. "Frankofoni ile Türk Konseyi'nin Mukayesesi." Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2017.
- Karns, Margaret P. , Tana Johnson ve Karen A. Mingst. *International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2024.
- Kaya, İbrahim. *Uluslararası Hukukta Temel Belgeler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.

- Kaya, İbrahim, Cüneyt Yüksel ve Galip Engin Şimşek. *Uluslararası Hukuk Pratik Çalışma Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- Kaya, İslam Safa. *Uluslararası Hukuk Temel Bilgiler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.
- Keskin, Sevda. *Uluslararası Örgütlerin Askeri Faaliyetlerinden Kaynaklanan Sorumluluğu*. İstanbul: XII Levha Yayıncılık, 2021.
- Kıratlı, Metin. *Türk Devletleri Teşkilatı Türk Dünyası 2040 Vizyonu*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022.
- Klabbers, Jan. *International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
- Klabbers, Jan. *An Introduction to International Organizations Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2022.
- Kocatepe, Ömer Faruk. *Türk Devletleri Teşkilatı Politik ve Askeri İş Birliği*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022.
- Kocatepe, Ömer Faruk. "Neoklasik Realist Çerçeve de Politik ve Askeri İş Birliğinin İncelenmesi: Türk Devletleri Teşkilatı." Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2022.
- Kuran, Selami, Derya Aydın Okur, Meltem Sarıbeyoğlu ve Reşat Volkan Günel. *Uluslararası Hukuk Temel Metinler*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2014.
- Kuzu, Ender. "Uluslararası Hukukta Tanıma ve Kosova'nın Tanınması Sorunu." Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011.
- Mammadlı, İlahı. "Türk Cumhuriyetlerinin İşbirliği ve Sosyo-ekonomik Potansiyeli Bağlamında Türk Devletleri Teşkilatı." Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2022.
- Meray, Seha L. "Birleşmiş Milletler Hizmetinde Uğranılan Cismani Zararın Tazmini Meselesi." *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 9, no. 1 (1954): 85-134.
- Meray, Seha L. *Devletler Hukukuna Giriş Birinci Cilt*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968.
- Meray, Seha L. *Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1975.
- Meray, Seha L. *Uluslararası Hukuk ve Örgütler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1977.
- Musabay Baki, Pelin. "Turkic World Vision–2040: A Step Forward for the Resilience of Turkic Cooperation." *Perceptions Journal of International Affairs* 27, no. 1 (2022): 26-52.
- Öğüt, Selman. *BM Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 2011 Yılında Yayınladığı Taslak Maddeler Çerçevesinde Uluslararası Örgütlerin Sorumluluğu*. İstanbul: XII Levha Yayıncılık, 2014.

- Park, Ki-Gab ve Kyongwha Chung. "Responsibility of International Organizations." *Korea University Law Review*, no. 2 (2007): 67-105.
- Park, Susan. *International Organisations and Global Problems Theories and Explanations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.
- Pazarcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk Dersleri 1. Kitap*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2021.
- Pazarcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2021.
- Reçber, Kamuran. *Uluslararası Hukuk*. Bursa: Dora Yayıncılık, 2016.
- Shaw, Malcolm N. *Uluslararası Hukuk*, Çeviren Yücel Acer, İbrahim Kaya, M. Turgut Demirtepe ve G. Engin Şimşek. Ankara: TÜBA Yayınları, 2018.
- Slomanson, William R. *Fundamental Perspectives on International Law*. Boston: Wadsworth, 2011.
- Sur, Melda. *Uluslararası Hukukun Esasları*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2020.
- Terzioğlu, Süleyman Sırrı. "Uluslararası Hukuk Açısından Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi." *Uluslararası Hukuk ve Politika* 9, no. 36 (2013): 45-72.
- Terzioğlu, Süleyman Sırrı ve Bahadır Bumin Özarlan. *Uluslararası Örgütler Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2016.
- Töner Şen, Semin. "Devletlerin ve Hükümetlerin Tanınması ve Uluslararası Hukuk ve İç Hukuka Etkisi." Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2003.
- Trivedi, Sonu. *A Handbook of International Organizations*. New Delhi: Atlantic Publishers, 2005.
- Türk Devletleri Teşkilatı Usul Kuralları. Türk Devletleri Teşkilatı'nda Gözlemci Statüsüne İlişkin Yönetmelik.
- Ulutaş, Ahmet. *Uluslararası Örgütler Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.
- Uzun, Elif. *Uluslararası Hukukta Andlaşmaların Esaslı İhlal Nedeniyle Sona Erdirilmesi ve Askıya Alınması*. İstanbul: XII Levha Yayıncılık, 2013.
- Ünal, Şeref. *Devletler Hukukuna Giriş*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2003.
- White, Lyman Cromwell. *International Non-Governmental Organizations*. New Brunswick: Rutgers University Press, 1951.
- White, Nigel D. *The Law of International Organizations*. Manchester: Manchester University Press, 2005.
- <https://www.icj-cij.org/case/4>, Erişim Tarihi: 10.10.2023.
- https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/5_1_1975.pdf, Erişim Tarihi: 27.10.2023.
- <https://www.oecd.org/about/>, Erişim Tarihi: 27.10.2023.

- https://www.oic-oci.org/page/?p_id=179&p_ref=60&lan=en, Erişim Tarihi: 27.10.2023.
- <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/479/74/PDF/N1247974.pdf?OpenElement>, Erişim Tarihi: 23.10.2023.
- <https://www.ilo.org/global/regions/lang--en/index.htm>, Erişim Tarihi: 09.10.2023.
- <https://www.coe.int/en/web/portal/46-members-states>, Erişim Tarihi: 15.11.2023.
- https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf, Erişim Tarihi: 26.11.2023.
- https://www.turkicstates.org/assets/pdf/temel_belgeler/Nahcivan_Anlasmasi_Turkce_20140417_193951.pdf, Erişim Tarihi: 19.01.2024.
- https://www.turkicstates.org/assets/pdf/temel_belgeler/8-zirve-bildirisi-15-tr.pdf, Erişim Tarihi: 20.01.2024.
- <https://www.turkicstates.org/tr/gozlemci-ulkeler>, Erişim Tarihi: 24.01.2024.
- <https://www.turkicstates.org/tr/gozlemci-ulkeler/XC>, Erişim Tarihi: 24.01.2024.
- <https://mfa.gov.ct.tr/tr/dis-politika/turkiye-ile-iliskiler/>, Erişim Tarihi: 24.01.2024.
- <https://eco.int/observers/>, Erişim Tarihi: 24.01.2024.
- <https://www.turkicstates.org/tr/organizasyon-tarihcesi>, Erişim Tarihi: 27.01.2024.
- <https://www.turkicstates.org/tr/zirveler>, Erişim Tarihi: 27.01.2024.
- <https://www.turkicstates.org/tr/organizasyon-semasi>, Erişim Tarihi: 27.01.2024.
- <https://www.turkicstates.org/tr/isbirligi-alanlari>, Erişim Tarihi: 27.01.2024.
- <https://www.turkicstates.org/tr/organizasyon-semasi>, Erişim Tarihi: 27.01.2024.
- <https://www.turkicstates.org/tr/genel-sekreter>, Erişim Tarihi: 27.01.2024.
- https://www.turkicstates.org/assets/pdf/temel_belgeler/Ev_Sahibi_Ulke_Anlasmasi1_20140417_194044.pdf, Erişim Tarihi: 27.01.2024.
- <https://www.turkicstates.org/tr/turk-devletleri-teskilatinin-faaliyetleri>, Erişim Tarihi: 28.01.2024.
- <https://www.turkicstates.org/tr/uye-ulkeler>, Erişim Tarihi: 28.01.2024.
- <https://www.turkicstates.org/tr/baskan>, Erişim Tarihi: 28.01.2024.
- <https://turkicstates.org/assets/pdf/haberler/turk-dunyasi-2040-vizyonu-2396-98.pdf>, Erişim Tarihi: 05.03.2024.
- <https://www.turkicstates.org/tr/temel-belgeler>, Erişim Tarihi: 09.03.2024.
- <https://www.turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-olaganustu-zirvesi-ankarada->

duzenlendi_2850#:~:text=T%C3%BCrk%20Devletleri%20Te%C5%9Fkilat%C4%B1%20Ola%C4%9Fan%C3%BCst%C3%BC%20Zirvesi%2C%20Azerbaycan%20Cumhuriyeti'nin%20giri%C5%9Fimiyle%2C,ve%20%C4%B0nsani%20Yard%C4%B1m%22%20temas%C4%B1yla%20d%C3%BCzenlenmi%C5%9Ftir., Erişim Tarihi: 22.03.2024.

<https://kktcb.org/tr/turk-devletleri-teskilati-olaganustu-zirvesinde-devlet-baskanlari-toplantisinda-konusma-yapan-10807>, Erişim Tarihi: 22.03.2024.

https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_11_2011.pdf, Erişim Tarihi: 30.06.2024.

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXIII-3&chapter=23&clang=_en#1, Erişim Tarihi: 30.06.2024.

<https://www.un.org/en/ethics/assets/pdfs/Convention%20of%20Privileges-Immunities%20of%20the%20UN.pdf>, Erişim Tarihi: 30.06.2024.

<https://treaties.un.org/doc/Publication/CTC/uncharter.pdf>, Erişim Tarihi: 05.06.2024.

<https://www.un.org/en/about-us/member-states>, Erişim Tarihi: 05.06.2024.

<https://www.un.org/en/about-us/about-permanent-observers>, Erişim Tarihi: 05.06.2024.

<https://www.un.org/en/about-us/non-member-states>, Erişim Tarihi: 05.06.2024.

<https://www.un.org/en/about-us/intergovernmental-and-other-organizations>, Erişim Tarihi: 05.06.2024.

<https://www.un.org/en/about-us/member-states>, Erişim Tarihi: 06.06.2024.

<https://www.un.org/en/our-work>, Erişim Tarihi: 06.06.2024.

<https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-1>, Erişim Tarihi: 06.06.2024.